

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Historický ústav

Postavení ženy v Mongolském impériu

Diplomová práce

Autor: Bc. Soňa Jančurová
Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství pro střední školy - dějepis
Učitelství pro střední školy - základy společenských věd
Vedoucí práce: Mgr. Lenka Doová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Soňa Jančurová

Studium: P16P0564

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pro střední školy - dějepis, Učitelství pro střední školy - základy společenských věd

Název diplomové práce: **Postavení ženy v mongolském impériu**

Název diplomové práce AJ: The Status of Woman in the Mongol Empire

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá postavením ženy v mongolském impériu. Na základě historických pramenů analyzuje status žen v širokém kontextu vývoje mongolské společnosti. Práce si klade za cíl komparovat na základě primárních a sekundárních materiálů postavení žen evropského středověku s mongolskou říší.

Prameny: DAWSON, Christopher (ed.), *Mission to Asia*, Toronto 1980. POLO, Marco, *Milión, neboli, O zvycích a poměrech ve východních krajích*, překlad Václav Bahník, Praha 1989. *Tajná kronika Mongolů*, překlad Pavel Poucha, Praha 2011. **Literatura:** LANE, George, *Daily Life in the Mongol Empire*, Westport 2006. SRBA, Ondřej SCHWARZ, Michal, *Dějiny Mongolska*, Praha 2015. WEATHERFORD, Jack, *Čingischán a utváření moderního světa*, Praha 2006.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Doová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

.....
Podpis autora práce

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Mgr. Lence Doové, Ph.D., za precizní vedení, velkou ochotu a obrovskou vstřícnost při vedení mé magisterské diplomové práce. Dále bych také chtěla poděkovat svým blízkým přátelům a mé rodině za jejich nikdy nekončící podporu.

Anotace

JANČUROVÁ, Soňa. *Postavení ženy v mongolském impériu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, s. 53.

Diplomová práce se zabývá postavením ženy v mongolském impériu od jeho založení, tedy za dob vlády Čingischána (1206–1227) až po rozdělení říše mezi jeho syny a vnuka do konce století třináctého. Na základě historických pramenů analyzuje status žen v širokém kontextu vývoje mongolské společnosti. Na počátku utváření impéria byly na ženách oceňovány odlišné dovednosti, než tomu bylo za jeho největší prosperity. Proto si práce klade za cíl zmapování tohoto vývoje. Dále pak představuje čtyři významné ženy mongolské historie, konkrétně Höelün, Börte, Döregene a Sorchochtani, a zasazuje je do historického kontextu.

Ve výzkumu práce využívá asijské prameny, ale také cestopisy pocházející z rukou evropských cestovatelů, kteří se v tomto období do impéria vydali. Tyto prameny se navzájem doplňují. Pro větší pochopení kulturních odlišností text komparuje postavení mongolských žen s evropskými ženami pomocí odborné literatury. Práce si klade za cíl hlubší rozbor mongolské společnosti s důrazem na ustálenou pozici žen, jejich stylu odívání, povinnosti, polygynii, manželství a politické úspěchy.

Klíčová slova: Postavení mongolských žen, povinnosti žen, polygynie v mongolském impériu, status manželek v rámci manželství, manželství, odívání, oděv mongolských žen, polygynie, mongolské impérium, moc žen v mongolském impériu, regentky, Höelün, Börte, Döregene, Sorchochtani.

Annotation

JANČUROVÁ, Soňa. *The Status of Women in the Mongol Empire*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018, pp. 53.

The diploma thesis entitled *The Status of Women in the Mongol Empire* deals with the position of women within the Mongol Empire from its inception under Genghis khan (1206–1227) until the end of the 13th century when the empire was divided between the sons and grandson of Genghis khan. Based on primary sources, it analyses the status of women within Mongol society, and maps the development of how the empire valued the differing qualities of its female population during that time period. In order to show this continuity, four significant Mongol women will be studied, specifically Höelün, Börte, Döregene and Sorchochtani.

Within the research the thesis examines primary sources from Asia, along with first-hand accounts from European travelers who went to the empire during this period. Using these sources, as well as the work of modern historians, the status of Mongol women and European women within their distinct societies will be examined. The ultimate aim of this is to create a deeper understanding of the position of women within Mongol society in the areas of style of dress, their family and social responsibilities, polygyny, marriage and political power.

Keywords: The Status of Women in the Mongol Empire, Women's Responsibilities, Polygyny in the Mongol Empire, The Status of Women within the Marriage, Marriage, Style of Dress, Polygyny, The Mongol Empire, The Power of Mongol Women, Regents, Höelün, Börte, Döregene, Sorchochtani.

Obsah

Úvod.....	1
1. Prameny	5
2. Oděv mongolských žen	10
3. Povinnosti žen	14
4. Polygynie v mongolském impériu.....	17
4.1. Status manželek v rámci manželství	19
4.2. Manželství	20
5. Moc žen v mongolském impériu.....	26
5.1. Höelün	27
5.2. Börte	30
5.3. Döregene	33
5.4. Sorchochtani	37
5.5. Shrnutí	42
Závěr.....	44
Seznam pramenů a literatury	49

Úvod

Sociokulturní postavení ženy a muže v naší společnosti je v posledních desetiletí velice atraktivním tématem pro mnoho badatelů. Většina z nich¹ se však zaměřuje na vymezené regiony Evropy nebo Ameriky. Protože jsem již při psaní bakalářské práce zpracovávala téma mongolského impéria² uvědomila jsem si, že postavení žen v této říši se jeví jako výjimečné a z tohoto důvodu bylo téma mé diplomové práce zřejmé. Domnívám se, že čtenáři tato diplomová práce nejen přinese základní informace o odívání, povinnostech a statutu žen v této oblasti především ve 13. století, ale dokonce dovede čtenáře k pochopení struktury mongolské říše a jejího vztahu k ženám.

Práce vychází z dostupných pramenů 13. století, které byly vydány v českých nebo anglických edicích. Jsou rozděleny na prameny pocházející z rukou asijských kronikářů a také evropských vyslanců. Vzhledem k tomu, že jsem pracovala s materiály, které pocházely z rukou evropských cestovatelů, kteří se do impéria dostali během třináctého století, považovala jsem za vhodné komparovat sociální pozici Mongolek s postavením žen v Evropě, neboť také již zmiňovaní vyslanci na mongolskou ženu nahlíželi očima Evropanů. Každá kapitola vychází primárně z analýzy a interpretace dobových pramenů. Prvním mongolským pramenem je *Tajná kronika Mongolů*,³ jejíž autor není znám, nicméně se předpokládá, že jím je Šigichutuch.⁴ Vznik této kroniky je přibližně datován v rozmezí let 1228–1240. Zabývá se předky Mongolů, počáteční fází impéria v souvislosti s jejím zakladatelem Čingischánem až po jeho nástupce Ögödeje. Kronika kromě vnitřní struktury říše

---

¹ A. B. MULDER-BAKKER, *Sanctity and Motherhood*, New York 1995., P. STAFFORD, *Queen Emma and Queen Edith: Queenship and Women's Power in Eleventh-century England*, Blackwell 1997., R. J. KALAS, *Noble Widows and Estate Management during the French Wars of Religion*, in: *The Sixteenth Century Journal*, č. 2, 2008, s. 357–370., C. R. SNYDER, *What Is Third-Wave Feminism? A New Directions Essay*, in: *Signs*, č. 1, 2008, s. 175–196., K. WEIKERT, *Feminism, Fiction and the Empress Matilda*, in: *Premodern Rulers and Postmodern Viewers: Gender, Sex, and Power in Popular Culture*, Basingstoke 2018, 69–89.

² Jančurová, Soňa, *Čingischán a mongolské impérium očima evropských cestovatelů*, Hradec Králové 2016. Nепublikovaná bakalářská práce.

³ *Tajná kronika Mongolů*, překlad Pavel Poucha, Praha 2011.

⁴ Více viz kapitola č. 1. Prameny.

pojednává také o Čingischánově dětství, kde se čtenář dozví více o jeho matce Höelün a manželce Börte. V prameni se čtenář dočte o nelehkém životě v asijské stepi a pochopí, jaké vlastnosti žen mongolské společnosti byly oceňovány na počátku 13. století, tedy v době, kdy je mongolská říše na vrcholu moci.

Z rukou perského kronikáře Rashída al-Dína pochází další pramen nesoucí název *The Successors of Genghis Khan*⁵, přičemž z názvu vyplývá, že se autor věnuje především Čingischánovým nástupcům. Sám dílo sepsal až na počátku 14. století, konkrétně v letech 1306–1310. Zaměřuje se především na politické události, kde mimo jiné pojednává i o ženách, které vystupovaly jako regentky celého impéria. Al-Dínovým současníkem byl i Ata-Malik Juvaini, jehož záznam, na kterém pracoval mezi roky 1252–1260, vyšel v edici *The History of the World-Conqueror*.⁶ Líčí historii před vznikem mongolského impéria a poté život a vládu Čingischána až po jeho nástupce. Též se tedy zabývá politickými událostmi. Dokonce věnuje i samostatné kapitoly regentkám. Oba prameny vyšly v anglické edici.

Součástí této práce jsou i evropské prameny, které byly vydány v edici *Mission to Asia*⁷ v anglickém jazyce a *Putování k Mongolům*⁸ v jazyce českém. V těchto edicích lze najít spisy od evropských vyslanců do mongolského impéria. Byli jimi řeholníci Jan Carpini, který oblast navštívil v letech 1245–1247, a o několik let později, v rozmezí let 1253–1257, Vilém z Rubruku, jejichž cílem bylo navázání diplomatických kontaktů a také misijní činnost. Popisují geografickou polohu, zvyky, povinnosti a sledují politické události. Protože mi česká verze překladu přišla nedostačující, využívala jsem primárně anglický překlad, neboť jsem v něm našla mnohem více edičních poznámek a vysvětlivek.

Marko Polo byl evropský obchodník, který též cestoval do impéria. Strávil zde nejdélejší časové období mezi roky 1269–1295. Ačkoli jeho cíl byl poněkud jiný, též podává mnoho cenných informací o této říši. Jeho dílo vyšlo pod názvem *Milion*,

---

⁵ R. al-DÍN, *The Successors of Genghis Khan*, překlad John A. Boyle, New York 1971.

⁶ A.-M. JUVAINI, *The History of the World-Conqueror*, překlad John A. Boyle, Cambridge 1958.

⁷ *Mission to Asia*, Christopher Dawson (ed.), Toronto 1980.

⁸ *Putování k Mongolům*, Edgar Knobloch (ed.), Praha 1964.

neboli, *O zvycích a poměrech ve východních krajích*.⁹ Z pozice obchodníka v krátkých kapitolách popisuje kraje, kterými prošel, a zaznamenává kulturní zvyky případně výrazné odlišnosti. V poslední řadě jsem také, byť jen okrajově, využila články *IV. Lateránského koncilu*¹⁰ vztahující se k manželství. Po prostudování pramenů a jejich následné analýze jsem došla k závěru, že až na minimální odlišnosti se prameny shodují, tudíž předpokládám, že se jedná o věrohodné zdroje.

Nezbytnou součástí této práce je také odborná literatura od současných historiků zabývajících se mongolským impériem. Významným badatelem je nepochybně David Morgan, který se věnuje především politickým událostem a armádě. Jeho dílo nese název *The Mongols*¹¹ a kromě této monografie jsem ve své práci využila i jeho odborné studie.¹² Více o běžném životě v impériu nám přináší George Lane a jeho *Daily Life in the Mongol Empire*,¹³ Jack Weatherford a jeho monografie *Čingischán a utváření moderního světa*¹⁴ nebo *The Secret History of the Mongol Queens*.¹⁵ Paul Ratchnevsky se zaměřuje spíše na život Čingischána a jeho odkaz, proto tedy tato publikace nese výstižný název *Genghis Khan: His Life and Legacy*.¹⁶ Rozhodně důležitým historikem je i Reuven Amitai, jehož odborné studie jsem též v této práci využila.¹⁷

Pro srovnání s evropským postavením žen 13. století jsem neopominula odbornou literaturu vztahující se k této problematice. Mezi vybrané autory patří Gisela Bocková a její *Ženy v evropských dějinách*,¹⁸ *Ženy v době katedrál*¹⁹ Régine

---

⁹ M. POLO, Milión, neboli, *O zvycích a poměrech ve východních krajích*, překlad Václav Bahnik, Praha 1989.

¹⁰ *Kánony IV. lateránského koncilu (1215)*. Dostupné online: (<https://www.ewtn.com/library/COUNCILS/LATERAN4.HTM#intro>), [citováno k 2. 6. 2018].

¹¹ D. MORGAN, *The Mongols*, Oxford 1991.

¹² Viz seznam literatury.

¹³ G. LANE, *Daily Life in the Mongol Empire*, Westport 2006.

¹⁴ J. WEATHERFORD, *Čingischán a utváření moderního světa*, Praha 2006.

¹⁵ J. WEATHERFORD, *The Secret History of the Mongol Queens*, New York 2010.

¹⁶ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan: His Life and Legacy*, Malden 2006.

¹⁷ Viz seznam literatury.

¹⁸ G. BOCKOVÁ, *Ženy v evropských dějinách*, Praha 2007.

¹⁹ R. PERNOUDOVA, *Žena v době katedrál*, Praha 2002.

Pernoudové, *Středověk*²⁰ Ludmily Kybalové nebo také Jacques Le Goff a jeho edice *Středověký člověk a jeho svět*.²¹

Tato práce je rozčleněna celkem na pět kapitol. První kapitola se zabývá rozborem pramenů, druhá pojednává o oděvu mongolských žen. Je zřejmé, že oděv se vzhledem k odlišným kulturním zvyklostem bude lišit. V mongolském středověkém odívání se kladl důraz především na praktičnost, nicméně byly zde i prvky přejaty od čínských sousedů. Třetí kapitola pojednává o povinnostech běžných žen, čtvrtá kapitola se věnuje polygynii v mongolském impériu a je doplněna o dvě podkapitoly o statutu manželek v rámci manželství a manželství jako takové a na závěr pátá kapitola zkoumá moc a slávu mongolských žen. Tato část je zaměřena na čtyři významné regentky v období největšího rozkvětu impéria, tedy 13. století. V práci jsem využila metody deduktivní, ale také komparativní. Podotýkám také, že všechny překlady z anglického jazyka jsou mé vlastní.

---

²⁰ L. KYBALOVÁ, *Středověk*, Praha 2001.

²¹ J. GOFF le, *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999.

1. Prameny

Protože středověcí Mongolové po sobě nezanechali mnoho písemných památek, musíme se spoléhat při popisu mongolské středověké společnosti na omezené množství písemných dokumentů. Velice důležitým pramenem této práce se stala *Tajná kronika Mongolů*, která kromě toho, že je významným zdrojem informací o počátcích impéria, je také důležitou nejstarší písemnou památkou.

Autor kroniky není znám. Ovšem je možné, že jím je muž jménem Šigi-Chutuchu. Tento muž byl jako malé dítě nalezen v tatarském táboře, kde byl oděn do oděvu vyšší šlechty. Dítě pak bylo věnováno Čingischánově matce Höelün, která jej vychovala.²² V kronice je pak uvedeno, že veškerá Čingischánova nařízení musí zaznamenat do tzv. modré knihy, přičemž toto je vůbec první zmínka o mongolském písmu a normativním pramenu, který se poté přetransformoval do zákoníku Velké Jasy. Modrá kniha se však nedochovala. Protože Šigi-Chutuchu zastával tak vysoký úřad, je možné, že autorství *Tajné kroniky Mongolů* je připisováno právě jemu.

Ačkoli je kronika členěná na jednotlivé kapitoly, pomyslně ji můžeme rozdělit na dvě části. První z nich se věnuje mýtickým počátkům mongolského lidu. Snaží se propojit kmeny, které jsou později unifikovány právě Čingischánem a pokouší se doložit téměř božský původ tohoto chána. V této části se také dozvídáme o chánově dětství. Druhá část pak pojednává spíše o vnitřních záležitostech samotného impéria²³ již dle mongolské chronologie, tedy zvířecího cyklu od roku Slepice (našeho roku 1201), do roku Myši (dle naší datace do roku 1240).²⁴

Jak již bylo zmíněno výše, jedná se o pramen vysoké literární hodnoty. Autor chtěl dokázat, že všechny kmeny, které Čingischán sjednotil, jsou společného původu a chán je tedy právoplatným vládcem. Dále pak zaznamenává události, které střídají různé formy literárních žánrů epiky a lyriky.

---

²² *Tajná kronika Mongolů*, s. 52.

²³ Tamtéž, s. 173.

²⁴ Mongolská datace úzce souvisí se starotureckým způsobem. Užívaly dvanáctiletý zvířecí cyklus, v němž následovala tato zvířata: Zajíc, Drak, Had, Kůň, Ovce, Opice, Slepice, Pes, Svině, Myš, Hovado a Tygr. Tamtéž, s. 186.

Autor se ženám věnuje hned několikrát, a to především Höelün²⁵ a Börte.²⁶ Pokud přijmeme myšlenku, že autor byl vychováván Čingischánovou matkou, nutně z toho musí vyplývat, že jí v kronice věnuje pozornost. Z mé perspektivy jde o pramen, který měl zachovat Čingischánův odkaz i po jeho smrti. Role jeho matky samoživitelky je tedy vhodná k zaznamenání, neboť ji tím vykreslil z jiného úhlu pohledu, čímž i jejího syna posilnil a udělal z něj vládce, který si zažil nesnadné dětství a nyní pečuje o impérium a je schopný dobývat svět.

Ve své práci jsem vycházela i z pramenů pocházejících z rukou perských historiků. Jedním z nich byl Rashíd al-Dín, znám též pod jmény Rashíd Tabíb nebo také Rashíd Lékař, jehož dílo vyšlo v anglickém jazyce v edici *The Successors of Genghis Khan*.²⁷ O autorově raném životě máme nedostatečné množství informací. Ale víme, že se narodil v roce 1247 v iránském městě Hamadan. Jeho otec byl židovský lékárník. Ačkoli je tedy zřejmé, že vyznával judaismus, ve své dospělosti konvertoval k islámu a nastoupil do služeb druhého mongolského panovníka v Ílchanátu. Stal se vlastníkem nejrůznějších nemovitostí a území v tomto geografickém prostoru. Jeho důležitý úkol však spočíval v něčem jiném. Stal se historikem mongolského chána a jeho posláním bylo sepsání mongolské historie a jejich dobovačných tažení.²⁸

Al-Dín začíná historií Čingischánovým nástupcem Ogödejem²⁹ a dále se chronologicky dostává ke zbylým synům velkého chána. Vylíčil vládu nejstaršího syna Džočiho, Čagataje a nejmladšího Toluje až plynule přešel k vládě Čingischánových vnuků Mandžua a Kubilaje. Každé osobnosti věnuje tři části. V první z nich vyjmenovává seznam manželek, synů, případně dalších příbuzných. V druhé části se věnuje samotnému životu a vládě panovníka, což zahrnuje války, které vedl a území, která získal pod svou nadvládu, a v poslední, třetí části se snaží

---

²⁵ Höelün byla Čingischánova matka. J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 52.

²⁶ Börte se stala první Čingischánovou manželkou. L. KOMAROFF (ed.), *Beyond the Legacy of Genghis Khan*, Leiden 2013, s. 111.

²⁷ Viz seznam pramenů.

²⁸ R. AL-DÍN, *The Successors...*, s. 3–4.

²⁹ Ögödej byl Čingischánův třetí syn. Vládl v letech 1229–1241. T. T. ALLSEN (ed.), *Culture and Conquest in Mongol Eurasia*, Cambridge 2001, s. 17.

vyličít charakterové vlastnosti panovníka, které objasňuje s jistou opatrností prostřednictvím rčení či různých přirovnání. Al-Dín částečně vychází z kronikáře Juvainiho, dále pak z korespondence Ílchánů nebo z přímých svědectví. Ve svém díle, pokud mu to je umožněno, vždy odkazuje na zdroj svých informací a udává konkrétní jména zprostředkovatelů.³⁰ Čímž tento zdroj nabývá na vyšším stupni věrohodnosti.

Dalším asijským pramenem je edice *The History of the World-Conqueror*³¹ pocházející z rukou perského kronikáře Ata-Malika Juvainiho, který se narodil v roce 1226 ve Velkém Chorásánu. Byl významným úředníkem mongolské říše a při první návštěvě Karakorumu³² započal své dílo. V roce 1260 byl jmenován do funkce bagdádského vezíra, přičemž z neznámých důvodů jeho spis končí k tomuto datu,³³ přestože byl naživu až do roku 1283. Ačkoli byl Juvaini starší než předchozí zmiňovaný historik al-Dín, podařilo se mu Juvainiho částečně zastínit i přesto, že Juvaini byl mnohem blíže událostem, jež popisuje ve svém díle. Oba historikové totiž líčí stejné informace. V první řadě stručně vystihuje počátky Mongolů před Čingischánovým sjednocením a jejich nomádský způsob života. Popisuje jejich způsob vedení války, zvyky a zákony. Jak nám již samotný název edice napovídá, věnuje nemalou část svého díla samotnému Čingischánovi, jeho vládě a místům, která dobyl. V dalších kapitolách popisuje sled událostí po chánově smrti a jeho nástupců. Samostatné kapitoly věnuje i významným ženám mongolského impéria. Důležité je také to, že vycházel především z přímých svědectví. Juvainiho text je provázán různými citacemi arabských a perských básníků. Juvaini však ve svém díle často přeskakuje a odkazuje na další kapitoly, přičemž se čtenář může lehce ztratit. Nabízí se, že to je jeden z možných důvodů, proč byl Juvaini al-Dínem částečně opomíjen.

Následující prameny pochází z rukou evropských cestovatelů a přináší nám poněkud odlišný náhled na život v mongolském impériu. Prvním z nich jsou spisy pocházející z rukou františkánských mnichů Jana Carpinioho a Viléma z Rubruku. Oba františkáni byli do impéria vysláni s dvěma cíli a to, aby došlo k utvoření aliance proti

---

³⁰ D. MORGAN, *The Mongols*, s. 20.

³¹ Viz seznam pramenů.

³² Karakorum bylo hlavní město mongolské říše. O. SRBA – M. SCHWARZ, *Dějiny Mongolska*, Praha 2015, s. 61.

³³ D. MORGAN, *The Mongols*, s. 17.

seldžučtím Turkům a k možné christianizaci mongolské říše. Oba spisy vyšly v edici *Mission to Asia*.³⁴

Jan Carpini se vydal na cestu do impéria v letech 1245–1247 na žádost papeže Inocence IV., tedy relativně krátce po mongolské invazi právě na evropský kontinent. Proto je zřejmé, že kromě misijní činnosti se jednalo také o špionáž,³⁵ kde Carpini měl za úkol proniknout do hloubky mongolské kultury a případně zjistit, jak se proti nim bránit. Svůj spis rozčlenil na krátké kapitoly, kde hovoří o geografické poloze, odlišném vzhledu Mongolů, jejich zvycích nebo dobytvačných taženích. Ženám se věnuje pouze střídmo, kde pouze popisuje povinnosti každé z nich. Jeho hlavním přínosem byl detailní popis mongolské armády, které věnuje několik kapitol a podává návrhy, jak by se Evropa mohla mongolským nájezdům lépe bránit.³⁶

Vilém z Rubruku se do impéria dostal na žádost francouzského krále Ludvíka IX. v letech 1253–1257. Jeho cílem nebyla špionáž, ale misijní činnost.³⁷ Rubrukovo líčení není tak členěné jako Carpiniho, nicméně taktéž neopomíjí důležité momenty a sled událostí popisuje chronologicky. Bohužel, v jeho spise se o ženách nedozvídáme o nic více než u Carpiniho a pouze také komentuje povinnosti žen, které dále nerozvádí. Mnohem více informací přináší o náboženství, se kterými se setkal. Největší část svého spisu věnuje debatě odehrávající se u dvora chána Mandžua,³⁸ kde mezi sebou diskutují nestoriáni, muslimové, budhisté a samotný Rubruk jako představitel křesťanské víry.

Posledním evropským pramenem je spis z rukou benátského kupce Marka Pola, který v Asii pobýval dlouhých dvacet šest let ve službách Kubilaje,³⁹ tedy mongolského chána, který v severní Číně založil novou dynastii Jüan.⁴⁰ Jeho spis *Milion, neboli, O zvycích a poměrech ve východních krajích* je spíše cestovatelskou

---

³⁴ Viz seznam pramenů.

³⁵ J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 205., D. MORGAN, *The Mongols*, s. 24.

³⁶ D. MORGAN, *The Mongols*, s. 24.

³⁷ Tamtéž, s. 25.

³⁸ Mandžu byl Čingischánovým vnukem a vládl celému impériu v letech 1251–1259. D. MORGAN, *The Mongols in Iran a Reappraisal*, in: *Iran*, č. 4, 2004, s. 134.

³⁹ Kubilaj byl též Čingischánův vnuk a stal se chánem v letech 1260–1294. J. D. RYAN, *Christian Wives of Mongol Khans Tartar Queens and Missionary Expectations in Asia*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 3, 1998, s. 413.

⁴⁰ M. POLO, *Milión ...*, s. 215.

příručkou, kde popisuje regiony, kterými cestoval. Sám se však zmiňuje i o obecných zvycích Mongolů a přináší nám další informace o mongolských ženách, nicméně opět pouze v omezeném množství. Stejně jako dva předchozí cestovatelé popsali povinnosti žen, Polo se k nim též přiklonil, ale nepřidává žádné další podstatné informace. Jeho největším přínosem byly především znalosti o mongolské vládě v Číně, přičemž čtenář zjistí, jaké kulturní klima zde panovalo.⁴¹

Evropské a asijské prameny poskytují relativně mnoho informací o tomto impériu, nicméně se jedná o odlišné typy písemností. Evropské zdroje popisují obecné stavy věcí, což je zřejmé, protože Rubruk a Carpini nemohli poznat pravou kulturu této říše, neboť se zde zdrželi pouze po omezenou dobu oproti Polovi, který pomohl dotvořit náhled na danou problematiku. Evropské prameny se ohledně problematiky žen vyjadřují poněkud střídměji a vyvozují pouze strohé závěry, což je logické, protože první dva evropští cestovatelé byli řeholníci a jejich směr zájmu byl namířen odlišným směrem. Asijské prameny nám v tomto ohledu poskytují konkrétnější informace. Více se zabývají ženami, a to především na vysokých politických postech. Oba typy pramenů jsou však velice důležité, protože nám podávají ucelenější obraz skutečného života v impériu.

---

⁴¹ D. MORGAN, *The Mongols*, s. 27.

2. Oděv mongolských žen

V počáteční fázi mého výzkumu se objevila myšlenka, že se jistě musí odlišovat oděv ženský od mužského, nicméně po prostudování spisů evropských cestovatelů, jsem došla k závěru, že tomu tak nebylo. Ženy se totiž odívaly ve stejném stylu jako muži⁴² a nevytvořil se ani odlišný způsob ošacení pro vyšší a nižší společenskou vrstvu.⁴³ Jediným rozdílem byl materiál, ze kterého bylo vše vyráběno. Případně vyšší vrstva nosila mimo běžně dostupných látek i hedvábné materiály prošité zlatem či stříbrem doplněné různými ozdobami. Mezi běžné doplňky vyšší společenské vrstvy patřily perly a drahokamy.⁴⁴ Pro zhotovování oděvů v případě chladného období používaly kožešiny z lišek, vlků, hranostajů nebo také sobolů.⁴⁵ Ženy nižších společenských vrstev k výrobě svých oděvů využily bavlněné látky a koží a psí kožešiny.⁴⁶ Nosily základní oblečení ve formě tuniky, kterou měly kolem prsou dvojmo sepjatou.⁴⁷ Pod samotnou tunikou většinou také odívaly kalhoty.⁴⁸ Je tedy zřejmé, že tyto oděvy byly spíše volné a splývavé. Vilém z Rubruku totiž poznamenal, že mongolské ženy byly „úžasně obtloustlé.“⁴⁹ Protože však byl Rubruk pozorovatel svého okolí a viděl, jak se celá společnost odívala, domnívám se, že se jedná o jeho osobní postoj, který právě na základě svých zkušeností zaznamenal. Náš cestovatel také opomíjí fakt, že volné oděvy byly pro mongolské impérium praktičtější. Nicméně i tak Rubruk skutečně mohl upozorovat ženy, které se mu zdály být obézní. Jako vysvětlení se nabízí mongolské pití alkoholu a strava bohatá na

---

⁴² Srov. St. J., BAYLE, *The Mongols*, in: *Journal of the Ethnological Society of London*, č. 1, 1848, s. 98.

⁴³ Mongolská aristokracie byla stejně jako v Evropě spojována krví a rodovým původem. Čingischán však toto pouto rozšířil na veškeré obyvatelstvo, a proto byli všichni vůči němu „příbuzní“. Proto se běžně stávalo, že obyčejný člověk mohl z nižší společenské třídy vystoupat do vyšší. Toto uspořádání společnosti mohli Mongolové převzít od svých čínských sousedů, kde společnost nebyla stratifikována, neboť i ti nejníže postavení lidé se mohli vypracovat na vysoké pozice. Více viz L. KRADER, *Feudalism and the Tatar Polity of the Middle Ages*, in: *Comparative Studies in Society and History*, č. 1, 1958, s. 86–87., A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína: společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan*, Praha 2001, s. 113. Srov. O. F. DE BATTAGLIA, *The Nobility in the European Middle Ages*, in: *Comparative Studies in Society and History*, č. 1, 1962, s. 60–75.

⁴⁴ M. POLO, *Millión ...*, s. 94–95.

⁴⁵ Tamtéž, s. 62.

⁴⁶ *Mission to Asia*, s. 101.

⁴⁷ Tamtéž, s. 102.

⁴⁸ Tamtéž, s. 18.

⁴⁹ „wondrous fat.“ *Mission ...* s. 103.

bílkoviny. V mongolském jídelníčku převažovaly živočišné proteiny v podobě skopového, velbloudího nebo kozího masa. Rostlinná produkce zde zpočátku zcela chyběla. Vysvětlení je logické, poněvadž to neodpovídalo jejich životnímu stylu. Protože většinu času trávili na cestách, nemohli se z nich stát usedlíci, kteří by pečovali o rostliny na svých polích. Například rýže se do jejich jídelníčku dostala až díky dobovačným tažením do Číny.⁵⁰

Ve srovnání s naším kontinentem se Evropané kromě masitých pokrmů stravovali také zeleninou, luštěninami a rostlinnými proteiny v podobě nejrůznějších chlebů a kaší, což bylo nejběžnější formou stravy i pro nejchudší obyvatelstvo.⁵¹

Kumys, což je fermentované kobyli mléko obsahující alkohol, byl základní druh osvěžení Mongolů, který popíjeli jak muži, tak i ženy. Mimo jiné měli k dispozici i víno, což byla výsada spíše u chánova dvora. Alkoholismus se také stal, kromě úmrtí ve válce, druhou nejběžnější příčinou smrti v mongolském impériu. Dokonce i Čingischánova manželka Börte údajně zemřela na následky ustavičného popíjení těchto nápojů.⁵² Proto je tedy možné, že mongolské ženy byly skutečně korpulentní. Nadto také dodávám, že v Rubrukových očích se jistě musel objevit evropský ideál krásy, který spočíval především v jejich štíhlé postavě.⁵³

Mongolská dámská móda se tedy lišila od evropských vypasovaných oděvů, které měly sloužit ke zdůraznění ženských křivek.⁵⁴ Ženy odívaly tuniky. Aby dosáhly požadovaného těsného vzhledu, především Francouzsky 13. století postupně začaly uplatňovat techniku šněrování.⁵⁵ Nicméně stejně tak jako u asijských žen, materiál daného oděvu též vyjadřoval společenskou stratifikaci Evropanek.⁵⁶ Základní látkou bylo sukno, avšak bohatší vrstvy si mohly dovolit oděvy vyrobené z hedvábných látek evropských nebo i dovážených z Byzance nebo Číny, které Evropě zprostředkovali

---

⁵⁰ A. PALÁT – J. PRŮŠEK, *Středověká Čína ...*, s. 76.

⁵¹ M. BERANOVÁ, *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, Praha 2005, s. 45. Srov. V. BULLOUGH – C. CAMPBELL, *Female Longevity and Diet in the Middle Ages*, in: *Speculum*, č. 2, 1980, s. 317–325.

⁵² G. LANE, *Daily Life ...*, s. 160–163., A. RUOTSALA, *Europeans and Mongols: in the Middle of the Thirteenth Century Encountering the Other*, Helsinki 2001, s. 120., J. M. SMITH, *Dietary Decadence and Dynastic Decline in the Mongol Empire*, in: *Journal of Asian History*, č. 1, 2000, s. 51.

⁵³ R. PERNOUDOVÁ, *Žena v době katedrál*, s. 86.

⁵⁴ M. NODL – F. ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, s. 57.

⁵⁵ L. KYBALOVÁ, *Středověk*, s. 86.

⁵⁶ Tamtéž, s. 118.

především janovští a benátští obchodníci,⁵⁷ přičemž jako jednoho z obchodníků mohu zmínit i našeho cestovatele Marka Pola. Využívali též kožešiny, jak místní, tak i dovážené. Nejvzácnější z orientálních kožešin byly ze sobola nebo lva a staly se výsadou opravdu movitých Evropanů.⁵⁸

Sobolí nebo lví kožešiny totiž náležely většinou jen chánům a příslušníkům rodiny, protože jejich cena byla opravdu vysoká. Údajně oděv vyrobený ze sobolí kůže stál dva tisíce byzantských zlatých.⁵⁹ Protože však impérium bylo rozlehlé a pojalo velké množství etnických skupin, Mongolové měli výsadu toho, že za mnoho komodit nemuseli platit ohromné částky, neboť vybírali daň míru, kterou představovaly i tyto předměty. Polo také zaznamenal, že v období různých chánových oslav byly všechny podřízené národy povinny k vládci přistoupit s řádnými dary.⁶⁰ Také podotýkám, že se pohybují v období, kdy obchod po celém impériu vzkvétal díky tzv. „mongolskému míru.“ Vytvořila se spojnice mezi arabským světem, Indií a Čínou. Obchodníci mohli využívat úlev a relativního bezpečí k dovozu běžných ale i neobvyklých produktů, přičemž i Evropané těžili z nových možností k zisku bohatství.⁶¹

Protože se však muselo určitým způsobem odlišit, zda je žena svobodná či vdaná, což bylo zvykem i ve středověké Evropě, stala se jí rouška,⁶² zavedl se pro nově provdanou ženu doplněk, který v přítomnosti mužů neustále nosila. „*Bez tohoto vlasového doplňku nikdy nevstoupí do přítomnosti mužů, čímž se také odlišují od ostatních žen.*“⁶³ Jednalo se o tzv. boccu, která sloužila jako doplněk k plstěné čepici. Vyráběla se z větviček a byla zdobená červeným a modrým brokátem. Díky tomuto doplňku totiž všichni muži věděli, že žena byla provdaná, a proto nebyla k dispozici

---

⁵⁷ Benátčané i Janované obchodovali kromě Byzance a Číny také se Zlatou Hordou a Ílchanátem. Více viz R. AMITAI, *Diplomacy and the Slave Trade in the Eastern Mediterranean*, in: *Oriente Moderno*, č. 2, 2008, s. 349–368.

⁵⁸ L. KYBALOVÁ, *Středověk*, s. 78–80.

⁵⁹ M. POLO, *Millión ...*, s. 101.

⁶⁰ M. POLO, *Millión ...*, s. 95.

⁶¹ Více viz D. HENLEY, *Environment, Trade and Society in Southeast Asia*, Boston 2015, s. 122–123.

⁶² L. KYBALOVÁ, *Středověk*, s. 112.

⁶³ „*Without this headgear they never go into the presence of men and by it they are distinguished from other women.*“ *Mission to Asia*, s. 8.

někomu jinému. Velká Jasa⁶⁴ totiž říkala, že nikdo nesmí mít intimní vztah se ženou, jež náleží někomu jinému.⁶⁵ Nicméně tuto další informaci již Jan Carpini nesdělil, je však možné, že ani on sám nevěděl pravou příčinu takového rozlišování. Vilém z Rubruku k tomu dodává, že některé opravdu bohaté ženy boccu doplnily o paví pera. Je tedy možné upozorovat čínský vliv, neboť ženy zde využívaly k vytvoření vyčesaného účesu jehlice a hřebínky.⁶⁶ Rubruk dále říká, že „*Když několik žen jede na koni a jsou viděny ze vzdálenosti, působí jako vojáci, kteří mají helmy.*“⁶⁷ Domnívám se, že to je jeden z dalších účelů tohoto doplňku, neboť je známo, že mongolská armáda v boji neměla k dispozici převelké množství vojáků a spíše se zaměřovala na precizní strategii.⁶⁸ Často používali různé taktiky, kterými by nepříteli oklamali⁶⁹ a dle Rubrukovy výpovědi usuzuji, že se jednalo o jednu z nich. Je také známo, že mongolské ženy své muže doprovázely do válek,⁷⁰ proto je pochopitelné, proč Rubruk tuto informaci zaznamenal.

---

⁶⁴ Velká Jasa byla základním normativním dokumentem mongolského impéria, jejíž tvůrcem byl Čingischán. Ačkoli se tento pramen nedochoval, jeho odkaz se nese ve spisech kronikářů. Příkladem může být malmucký sultanát, kde se kronikáři o tomto zákoně zmiňují, i přestože Mongolové toto území plně neovládali. Vliv tohoto zákona je tedy zřejmý. Více viz Ch. J. HALPERIN, *The Kipchak Connection The Ilkhans, the Mamluks and Ayn Jalut*, in: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, č. 2, 2000, s. 242–243.

⁶⁵ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 191.

⁶⁶ A. PALÁT – J. PRŮSEK, *Středověká Čína ...*, s. 111.

⁶⁷ „*When several ladies ride together and are seen from a distance, they give the appearance of soldiers with helmets on*“ *Mission to Asia*, s. 102.

⁶⁸ D. MORGAN, *The Mongols*, s. 88.

⁶⁹ Například vytvořili různé figury, které připevnili na koně tak, aby vytvořili dojem většího počtu vojáků. Více viz J. A. BOYLE, *Alexander and the Mongols*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, č. 2, 1979, s. 129.

⁷⁰ *Mission to Asia*, s. 36.

3. Povinnosti žen

Protože Mongolové byli nomádi, tj. nikdy se neusadili na jednom místě, ale neustále cestovali, povinnosti mužů a žen byly zřejmé. Muži se věnovali především vojenství, byl to závazek daný zákonem,⁷¹ a ženy byly ty, které se staraly o celou domácnost a děti. V mongolském impériu nebyl prostor pro vzdělávání. Většinu obyvatelstva tvořili iliteráti, kteří se museli zaměřit na jiné aktivity než vzdělávání jako takové. Proto se tedy hlavní důraz kladl na výchovu a dovednosti, ze kterých mohli těžit mnohem více. Pro Mongoly zisk dovedností byl roven jejich vzdělání.

Středověká Evropa byla na jiné úrovni, co se vzdělávacích institucí týče, nicméně to neznamenovalo, že byly přístupné pro veškeré obyvatelstvo. Jednalo se většinou o vyšší vrstvu a vzdělání bylo určeno především mužům.⁷² Jediné místo, kde se mohly zvláště ženy uplatnit, byly kláštery, kde se dostaly do intelektuálního prostředí.⁷³

Základní dovedností mongolských žen představovala jízda na koni, které se musela ve velmi útlém věku naučit obě pohlaví. Ženy se dokonce se svými muži účastnily války a bojovaly, neboť i ony ovládaly lukostřelbu.⁷⁴ Ve svých jurtách⁷⁵ se staraly o děti, výrobu kožených tunik, kalhot, ale i bot. Jejich povinností bylo i spravovat vozíky, které byly určené na přepravu jurt.⁷⁶ Zodpovědné taktéž byly za převoz obydlí z jednoho místa na druhé. Veškerá domácnost se mohla rozložit na několik vozíků. Rubruk poznamenává, že některé opravdu zajištěné ženy mohly vlastnit sto až dvě stě takovýchto vozíků.⁷⁷ Zdá se ale, že tyto počty jsou pouhými

---

⁷¹ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 90.

⁷² L. THORNDIKE, *Elementary and Secondary Education in the Middle Ages*, in: *Speculum*, č. 4, 1940, s. 400–408.

⁷³ E. A. MATTER, *My Sister, My Spouse: Woman-Identified Women in Medieval Christianity*, in: *Journal of Feminist Studies in Religion*, č. 2, 1986, s. 81–82.

⁷⁴ J. PAYIOT, *England and the Mongols (c. 1260-1330)*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 3, 2000, s. 307.

⁷⁵ Jurtu jsou specifickým, které se váže pouze k Mongolům. Jedná se o jejich obydlí, které má kruhovou základnu potaženou plstí. Tyto jurtu se dají velice rychle složit a rozložit. Dobře udržují teplotu, což je pro život ve stepi velice podstatné. Více viz M. GERVERS – W. A. SCHLEPP, *Felt and Tent Carts in the Secret History of the Mongols*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 1, 1997, s. 93–116.

⁷⁶ *Tajná kronika Mongolů*, s. 18.

⁷⁷ *Mission to Asia*, s. 95.

odhady. Rubruk se však snažil vykreslit život středověkému křesťanskému člověku 13. století relativně vzdálený. Dovolím si však připomenout, že v mongolském impériu vládla polygynie, a proto je možné, že tyto vozíky mohly patřit několika ženám dohromady. Samotné ženy musely vozíky naložit a rozložit, což jasně naznačuje to, že těžká práce se žádné z nich nevyhnula. Jejich další povinností bylo dojení krav. Ze získaného mléka vyráběly máslo a tvaroh. Stejně jako muži, se čas od času staraly o stáda ovcí a koz.⁷⁸ Ženy tedy byly velice praktické, a to bylo základní dovedností každé z nich. Marko Polo dodává, že ženy se o sebe dokázaly samy postarat vlastní prací. To znamená, že i ony měly nárok na finanční obnos či naturálie za svoji odvedenou práci. Říká, že jsou také výborné obchodnice a „*prodají vše, co je třeba.*“⁷⁹ Od Carpiniho, Rubruka a Pola se bohužel nedozvídáme, jaké obchodní vztahy udržovaly či jak obchod probíhal. Z Polových zpráv je také zřejmé, že mongolští muži svěřovali domácnost svým ženám, neboť stejně jako Carpini i Rubruk podává informaci o tom, že muži se pak věnovali přípravám na válku. Lze tedy konstatovat, že ženy byly vůči mužům v rovnocenném postavení,⁸⁰ disponovaly s manžellovým majetkem a samy jej vlastnily. Kdežto ve srovnání s křesťanskou středověkou Evropou, docházím k závěru, že postavení těchto žen bylo v jistých směrech odlišné.

I Evropské ženy ve 13. století mohly vlastnit majetek. Nicméně ne vždy jim bylo dovoleno s ním plně disponovat a muž byl ten, kdo za ně rozhodoval, což se projevilo především v následujících staletích.⁸¹ Ženy se podílely především na chodu domácnosti, ovšem to neznamená, že se vůbec neúčastnily veřejného života.⁸² Nesmíme opominout to, že evropské ženy taktéž nijak nezaostávaly za těmi mongolskými. Svá uplatnění nalézaly ve vedení domácnosti, kde oficiálně autoritu představoval muž. Pohyb měšťanských žen se omezoval na obecně známá místa jako například tržiště k zisku nezbytně nutných komodit či kostela. Je také velice důležité

---

⁷⁸ G. LANE, *Daily Life ...*, s. 230.

⁷⁹ M. POLO, *Millión ...*, s. 62.

⁸⁰ Více viz J. D. RYAN, *Christian Wives of Mongol Khans Tartar Queens and Missionary Expectations in Asia*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 3, 1998, s. 411–421.

⁸¹ S. HAEKSEN, *Women in the Middle Ages*, s. 10.

⁸² J. GOFF le, *Encyklopedie středověku*, s. 419.

podotknout, že se ženám především na venkově nevyhnula těžká práce na polích. Některé ženy, jejichž muž byl řemeslníkem a vlastnil dílnu, po jeho smrti tyto dílny přebíraly a pracovaly místo něj. Opět se tedy dostávám k tomu, že ženy nebyly tak níže postavené, jak by se na první pohled zdálo a postupně mohly vykonávat nejrůznější řemesla.⁸³ Evropské ženy pracovaly jako podkdovářky, zbrojířky, řeznice, pekařky nebo také jako zlatnice.⁸⁴ Dále se také soustředily na ruční práce, přičemž i ony dokázaly obohatit rodinný rozpočet z následného prodeje vytvořených produktů.⁸⁵ Evropská středověká žena 13. století mohla vlastnit majetek, dokonce jím plně disponovala. Přestože její hlavní úloha byla péče o domácnost a rodinu, nebyl ji odepřen obchod, uzavírání smluv nebo správa majetku.⁸⁶

Evropské i ženy mongolského impéria zastávaly mnoho funkcí, které nebyly snadné. Na obou kontinentech se jejich práce vyznačovala odlišným způsobem, nicméně neznamenala, že by Evropanky měly své povinnosti snazší než ženy impéria.

---

⁸³ F. SHARON, *Down and Out and Female in Thirteenth-Century Paris*, in: *The American Historical Review*, č. 2, 1998, s. 361.

⁸⁴ R. PERNOUDOVOVÁ, *Žena ...*, s. 166.

⁸⁵ J. GOFF le, *Středověký člověk ...*, s. 258.–261.

⁸⁶ Více viz A. CHAMPANN, *Placing Women in the High School European History Survey*, in: *The History Teacher*, č. 3, 1979, s. 337–347., R. PERNOUDOVOVÁ, *Žena ...*, s. 154.

4. Polygynie v mongolském impériu

V předchozí části jsem uvedla zmínku o mnohoženství. Je tedy vhodné si o těchto vztazích říci o něco více. „*Každý muž má tolik manželek, kolik může uživit, jeden sto, druhý padesát, další deset—někdo více, někdo méně.*“⁸⁷ Z uvedené citace je zřejmé, že Mongolové praktikovali polygynii. Carpini popisuje kulturní zvyklosti a čím více se daná skutečnost odlišuje od běžných evropských zvyklostí, tím více se ji snaží vykreslit tak, aby rozdíl se středověkou křesťanskou Evropou byl co největší. Z pramene tedy lze vyčíst konkrétní počty manželek. Carpini tím jasně poukazuje, že mongolské impérium nevyznávalo monogamii, což tedy odporovalo evropským poměrům. Carpini tvrdí, že jeden mongolský muž mohl vydržovat sto manželek, druhý padesát a další deset. Postupně se však počty snižují až se dostává na neurčitý počet. Nicméně se vyjadřuje v desítkové soustavě, kterou si pravděpodobně vypůjčil z Velké Jasy. Mongolové totiž členili armádu právě podle decimálního systému. Je logicky nepravděpodobné, že by nějaký muž mohl mít sto manželek, protože podle mongolské tradice manžel trávil každý den s jinou ženou⁸⁸ a při takovémto počtu by trávil čas ve společnosti se svou první ženou jednou za čtvrt roku, pokud pro představu bereme v potaz gregoriánský kalendář. K tomu je také vhodné dodat, že každý mongolský muž mohl mít pouze tolik manželek, kolik jich byl schopen finančně zabezpečit, neboť to bylo dané mongolskými tradicemi.

S podobnou výpovědí se setkáváme i u Marka Pola: „*Podle jejich zvyku může mít každý tolik manželek, kolik jich uživí.*“⁸⁹ Polo nám tedy přímo vyjadřuje podmínku k uzavření legitimního svazku. Sám ovšem nezaujímá žádné osobní stanovisko a pouze reprodukuje získané vědomosti o mongolské kultuře, přičemž jeho výpověď může působit věrohodněji, vzhledem k tomu, že v impériu strávil nejdelší dobu, tudíž poznal mongolskou kulturu mnohem důkladněji než již zmiňovaný Carpini.

---

⁸⁷ „*Each man has as many wives as he can keep, one a hundred, another fifty, another ten—one more, another less.*“ *Mission to Asia*, s. 7.

⁸⁸ *Putování k Mongolům*, s. 24.

⁸⁹ M. POLO, *Millión ...*, s. 61–62.

Tato informace je významná pro kontrast s Evropou, kde v období středověku byla katolickou církví prosazována pouze monogamie, přičemž je nutné podotknout, že na tomto kontinentu nebyla běžná od samého počátku a je zřejmé, že nařízení a realita bude v tomto období odlišná. Jisté pasáže o polygynii se objevují i v Bibli a vycházejí z židovských tradic. Jako příklad uvádím následující citaci ze Starého zákona, kde je citován rozhovor mezi Nátanem, židovským prorokem a králem Davidem, kterému zprostředkovává Hospodinova slova: „*Dal jsem ti dům tvého pána a do tvé náruče ženy tvého pána, dal jsem ti dům Izraelův i Judův, a kdyby ti to bylo málo, přidal bych ti mnohem víc.*“⁹⁰ Jedná se o situaci, kdy se král David zahleděl do vdané ženy, která později otěhotněla. David se pak toto provinění snažil zakrýt tak, že nechal zabít jejího manžela, aby si ji později on sám mohl vzít. Samozřejmě Bůh toto nenechal dopustit a Davida potrestal. Uvedená citace má moralizující charakter, nicméně pro tuto práci je podstatná informace o ženách. Cituje se zde, že dostal ženy nikoli pouze jen jednu, což znamená, že se nejednalo o monogamní svazek a polygynie byla běžnou záležitostí. Ovšem jak již bylo zmíněno, vývoj se během staletí změnil a polygynie byla zakázána, proto zde Carpini vidí významnou odlišnost mezi běžným Evropanem a Mongolem. K tomu také přidává na důležitosti i fakt, že Carpini pochází z církevního řádu františkánů (minorité). Mnohoženství v Evropě⁹¹ rozhodně nezmizelo ze dne na den, a proto se skutečnost od nařízení jistě lišilo. Každopádně Carpini ze své pozice musel tento fakt podotknout a řádně odsoudit.

Po prostudování dalších pramenů⁹² a literatury⁹³ uvádím doložený počet manželek Čingischána jakožto vládce celého impéria, který měl čtyři oficiální manželky a neznámý počet konkubín.⁹⁴ Na druhou stranu máme také k dispozici záznam o počtu manželek Batua, Čingischánova vnuka, který údajně měl dvacet šest manželek.⁹⁵ Tento konkrétní údaj pochází od dalšího vyslance do mongolského impéria, a to konkrétně od Viléma z Rubruku.

---

⁹⁰ 2 Samuel 12:8

⁹¹ Text se záměrně nezabývá muslimskou částí Evropy.

⁹² R. AL-DÍN, *The Successors...*, s. 19., *Tajná kronika Mongolů*, s. 17.

⁹³ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 20.

⁹⁴ J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 91.

⁹⁵ *Mission to Asia*, s. 95.

Závěrem je vhodné tedy zdůraznit, že ačkoli počty uvedených žen od Jana Carpiniho jsou přehnané, společně s výpovědí od Marka Pola zachovávají podstatu věci a to, že Mongolové vyznávali polygynii, která byla ustálena především z politických důvodů.⁹⁶ Mongolské kmeny byly nejednotné do té doby, než si je Čingischán začal podrobovat. Aby udržel pospolitost impéria a ukázal ostatním kmenům, že jsou plnohodnotnými členy celé říše, započal právě tuto politiku smíšených manželství ve formě mnohoženství, čímž si Čingischán zajistil vyšší počet budoucích členů armády, neboť právě z takového společenského uspořádání mohl získat více vojáků, díky spojení vzniklá uzavřením manželství právě tímto způsobem.⁹⁷ Základem mongolské rodiny však byla jedna manželka s dětmi, neboť ne každý Mongol byl finančně natolik zajištěn, aby mohl živit několik manželek najednou.⁹⁸ Proto docházím k závěru, že muži z vládnoucího rodu či vysokých společenských pozic mohli mít několik žen najednou, protože jim to jejich politický post a finanční situace dovolila. Pro muže nižších vrstev to nebylo tak snadné, a právě proto zůstávali spíše s jednou manželkou, o kterou se dokázali postarat.

4.1. Status manželek v rámci manželství

Jak již bylo vysvětleno výše, Mongolové vyznávali polygynii. Možná by badatele napadlo, jak takové mnohoženství fungovalo v praktické rovině. Protože mnohoženství bylo zcela běžné, nastala potřeba, aby se v této nejednoznačné situaci utvořil jistý systém. Každá manželka měla svou vlastní domácnost,⁹⁹ do které manžel pravidelně docházel a zůstával s ní po dobu jednoho dne. „*Nicméně, jedna stojí nad ostatními a s ní zůstává častěji než se zbylými.*“¹⁰⁰ K této výpovědi se přiklání i Marko

---

⁹⁶ Více viz následující kapitoly.

⁹⁷ D. MORGAN, *The Mongols*, s. 86.

⁹⁸ G. LANE, *Daily Life ...*, s. 227.

⁹⁹ Každá žena vlastnila domácnost – ordo. Některé vysoce postavené ženy, chánovy manželky či ženy panovníků na podrobeném území, zakládaly hordy, což v mongolském jazyce označují též jako ordo neboli dvůr, který sloužil jako místo k obchodu, ale i jako základna pro rodinu. Je tedy zřejmé, že ne každá žena tyto hordy zakládala. Proto je důležité tyto pojmy v pramenech nezaměňovat. Více viz B. DE NICOLA, *Women ...*, s. 133., D. O. MORGAN, *Ibn Baṭṭūta and the Mongols*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 1, 2001, s. 9.

¹⁰⁰ „*One, however, is chief among the others and with her he stays more often than with the others.*“ *Mission to Asia*, s. 17–18.

Polo, který říká že: „ (...) první manželka je pokládána za přední a důležitější než ostatní.“¹⁰¹ Z pramenů vyplývá, že z pravidla první manželka bývá tou, která stojí nad ostatními. Její status je o to více důležitější, protože právě ona je ta, která má porodit pokračovatele legitimní linie. Budoucí manželka nemusela splňovat žádná společenská měřítká. Mongolští muži si vybírali ženy podle vlastních preferencí, což znamená, že nebyla dána kritéria pro volbu manželky. Mohli si vzít ženy z kteréhokoli kmene a jejich status se nijak nesnižoval. Většinou se však prvně zaměřili na kmen, ze kterého pocházela jejich matka, jako tomu bylo například v případě Čingischánovy matky Höelün a jeho první manželky Börte.

4.2. Manželství

Obecně vzato Mongolové se mohli sezdávat, jak chtěli bez ohledu na příbuzenský vztah mezi mužem a ženou. Jedinou výjimku ovšem tvořila matka. Ostatní ženichové si nemohli vzít onu matku, případně dceru či sestru od stejné matky. V opačném případě, kdy potomci měli pouze stejného otce, toto pravidlo neplatilo. Dokonce si potomci brali i vdovy po svých otcích. Mongolští ženichové však za ně dle Carpiniho zaplatili velké množství peněz, které připadlo rodičům již zmiňovaných nevěst. „Všechny další ženy si berou bez rozdílu a kupují je za velmi velkou cenu od svých rodičů.“¹⁰² Carpini nespecifikuje, jak je vysoká tato cena, ale je možné, že byl svědkem „služby za nevěstu“, kterou shledal jako vysokou. Podle stepní tradice totiž každý muž, chtěl-li se ucházet o ženu, musel jít sloužit její rodině, čímž zaplatil náhradu za ztrátu dívky. Marko Polo také zmiňuje, že muž připravoval věno pro nastávající ženu a její matku.¹⁰³ Doba této služby byla dána dle toho, nakolik si ji rodina vážila. Nemohlo se však stát, že by muž směnil ženu za zvířata či majetek, musel si danou dobu odsloužit sám bez úlevy. Což nám plně nekoresponduje s výpovědí Marka Pola. Pokud muž nemohl získat ženu za majetek či zvířata znamená to, že by rodině nedonesl žádné věno. Ovšem je ale také možné, že Polo označuje

---

¹⁰¹ M. POLO, *Millión ...*, s. 62.

¹⁰² „All other women they take as wives without any distinction and they buy them at a very high price from their parents.“ *Mission to Asia*, s. 7.

¹⁰³ M. POLO, *Millión ...*, s. 62.

věno jako něco, čímž ženich obohatil rodinu, v tomto případě se však mohlo jednat o odvedení služby rodině nastávající ženy. Muž, respektive chlapec musel s rodinou strávit určitý čas, aby bylo zřejmé, že získal nezbytně nutné dovednosti pro život ve stepi, kde zajistil bezpečnost dané dcery. I z *Tajné kroniky Mongolů* vyplývá, že služba za nevěstu byla běžnou praxí, neboť se jí nevyhnul ani Čingischán, který ve svých devíti letech byl vyslán vykonat tuto službu.¹⁰⁴

V Evropě se objevuje podobný způsob náhrady za odvedenou dívku. V počáteční fázi středověku muž předal rodině majetek či nějaký peněžitý obnos jako odškodné, v pozdější době však více nabývalo na hodnotě ženino věno, díky němuž přinášela do manželství výbavu nebo též finanční prostředky. Již během manželství se svým majetkem plně manipulovala a později, v případě manželovi smrti, jeho majetek spravovala, tedy pouze v případě, že spolu měli nezletilé děti nebo pokud muž neměl žádné dědice. Sama také měla nárok na vdovský podíl.¹⁰⁵ Měla dokonce nárok na část z nabytého majetku během jejich manželství.¹⁰⁶ Pokud dívka pocházela z chudé rodiny, jejíž rodiče ji nemohly žádné věno připravit, vydělala si na něj vlastní prací za mzdu. Nebylo však výjimkou, kdy žena či dívka před vstupem do manželství žádné věno neměla.¹⁰⁷

Pro Mongoly tato forma ucházení o ženy byla odlišná od evropských zvyklostí. Různé dary a věna by postrádaly smysl, neboť sami Mongolové byli v neustálém pohybu. Přičemž služba za nevěstu pro ně byla mnohem praktičtější, protože ženich vypomohl rodině nevěsty a zároveň získal zkušenosti, které mohl aplikovat v životě ve stepi. Impérium v tomto ohledu bylo taktéž velice striktní a službě se žádný ženich nevyhnul.

Vilém z Rubruku také říká, že: „*Děvčata jsou poměrně dospělá, než se provdají, protože si je jejich rodiče ponechají, dokud je neprodají.*“¹⁰⁸ Zajímavý názor našeho cestovatele. Zdá se, že totiž muži sloužili daným rodinám řádově několik let a

---

¹⁰⁴ *Tajná kronika Mongolů*, s. 15.

¹⁰⁵ J. GOFF le, *Středověký člověk ...*, s. 245–246.

¹⁰⁶ R. PernoúDOVÁ, *Žena ...*, s. 152.

¹⁰⁷ G. BOCKOVÁ, *Ženy ...*, s. 30.

¹⁰⁸ „*Girls are quite grown up before they marry, for their parents always keep them until they sell them.*“ *Mission to Asia*, s. 104.

služba, která se rovná koupi skutečně nebyla opomíjena. K tomu se však váže má úvaha. Jako příklad uvádím Čingischána, o němž víme, že se k rodině nastávající ženy vydal ve svých devíti letech, což je věk, který zdaleka není považován za dospělý. Mongolové považovali za hranici dospělosti patnáctý rok života. Rozdíl mezi těmito roky je tedy šest let. Což by byla opravdu úctyhodná cena za každou nevěstu, avšak nesmíme opominout to, že Mongolové neustále válčili a tuto službu nemohli vykonávat dlouhodobě. I sám Čingischán tuto službu musel přerušit a jít zpět ke své rodině a válčit. Pro svou budoucí ženu se vrátil až ve chvíli, kdy se k tomu naskytly vhodné podmínky. Přičemž je zajímavé, že jeho žena vyčkávala na opětovný příchod svého nastávajícího i několik let. Jestliže jeho budoucí manželka Börte byla skutečně o rok starší než Čingischán, znamená to, že za něj byla provdána ve svých šestnácti letech. Pakliže s těmito čísly porovnáme středověkou Evropu zjistím, že dívky se v době vrcholného středověku mohly zasnoubit v rozmezí dvanáctého a třináctého roku. Ve vyšších vrstvách tomu tak skutečně odpovídalo. V případě venkova a chudších oblastí to však bylo později. Věk na vdávání těchto žen odpovídal spíše kolem sedmnácti let.¹⁰⁹ Proto je patrné, že Rubruk tyto informace získal z vyšších kruhů mongolské společnosti, neboť se domníval, že tento věk byl o něco vyšší a dívky byly skutečně starší, než se provdaly. Po vykonání služby mohla následovat svatba. Ceremoniál se taktéž lišil od evropských zvyklostí.

Sňatky v Evropě se uzavíraly na veřejných místech, mimo jiné i v kostele, kde si budoucí pár před knězem, jako prostředníkem mezi pozemským světem a Bohem, stvrdil na základě vzájemného souhlasu snoubenců a jejich rodin svazek manželský. Církev v tomto ohledu byla velice aktivní, nicméně nedokázala ovládnout veškeré společenské dění, a proto byla donucena uznat i sňatky, které vznikly na základě pronesení vzájemných slibů, pojídání jídla nebo výměnou drobných darů.¹¹⁰

Mongolská nastávající žena se ocitla před svou novou domácností, tedy jurtou, kde chvíli vyčkala. Nasadila si vlasový doplněk, speciálně určený pro tuto příležitost zvaný bocca. Než vstoupila do svého nového obydlí, prošla mezi dvěma ohni, které ji

---

¹⁰⁹ G. BOCKOVÁ, *Ženy ...*, s. 29.

¹¹⁰ J. GOFF le, *Středověký člověk ...*, s. 248–249.

očistily a ona mohla do svazku manželského vstoupit v nejčistším slova smyslu. Tato tradice očištného rituálu se váže k mongolskému šamanizmu, kde oheň představoval očištnu od čehokoli potencionálně špatného. Bocca také sloužila k slavnostnímu uzavření sňatku, kdy nastávající manžel tento vlasový doplněk znovu položil ženě na hlavu, čímž ji přijal za svou manželku.¹¹¹ Následně po dobu dalších osmi dnů lidé nosili novomanželskému páru dary. Poslední osmý den pár uspořádal hostinu.¹¹²

Ve středověké Evropě měla rozhodující úlohu církev. Vydávala různá nařízení, pro tuto dobu je nejzásadnější *IV. Lateránský koncil*, jehož články byly vydány v roce 1215, kde kromě povolení sezdávání muže a ženy ze čtvrtého stupně spřízněnosti, byly zakázány tajné sňatky.¹¹³ Dohlížela na uzavírání manželství, nicméně, jak již bylo vysvětleno výše, částečně i v této době přetrvávají pohanské tradice, díky kterým se svým způsobem dokáží přiblížit i Mongolům. Podstatnou informací také je to, že Mongolové nelpěli na panenství svých nastávajících žen.¹¹⁴ Což poukazuje na výraznou kulturní odlišnost od středověké Evropy.

Velká Jasa se také vyjadřuje k cizoložství, kde je jasně uvedeno, že cizoložství není dovolené. A za porušení tohoto nařízení se platí trestem smrti, který se netýká pouze ženy, ale je platný i pro muže.¹¹⁵ Toto zjištění potvrzuje i Carpini následovně: „*Je mezi nimi takový zákon, že muž a žena, kteří jsou přistiženi při cizoložství, jsou potrestáni smrtí*“¹¹⁶ Carpini však blíže nespecifikuje, zda se jedná o vdanou ženu či ženatého muže. Takový zákon se ale vztahoval pouze na členy mongolského kmene. Což znamená, že pokud se Mongol chtěl ucházet o vdanou ženu pocházející z jiného rodu a chtěl se vyhnout cizoložství, zabil jejího manžela, a pak se s ní oženil.¹¹⁷ Vilém z Rubruku k této informaci také dodal to, že za cizoložství se považoval i intimní styk se služebnictvem jiného muže, protože bylo pokládáno za vlastnictví onoho muže. To

---

¹¹¹ G. LANE, *Daily Life ...*, s. 45.

¹¹² J. WEATHERFORD, *The Secret History ...*, s. 30–31.

¹¹³ *Kánony IV. lateránského koncilu (1215), kánon 50. Manželství je nyní omezeno do čtvrtého stupně, kánon 51. Tajné uzavírání manželství je zakázáno.* Dostupné online: <https://www.ewtn.com/library/COUNCILS/LATERAN4.HTM#intro>, [citováno k 2. 6. 2018].

¹¹⁴ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 165.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 191.

¹¹⁶ „*They also have a law or custom of putting to death any man and woman they find openly committing adultery*“ *Mission to Asia*, s. 17.

¹¹⁷ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 192.

znamená, že ženy, které Mongolům sloužily, přičemž to byly zpravidla zajatkyne z válečných tažení, o kterých se zmiňuje Carpini,¹¹⁸ byly chráněny zákonem, ovšem ve prospěch jejich majitele. Hlavní příčina takového zákona je zřejmě taková, že Mongolové uznávali potomky i od svých služebných a konkubín. Tito potomci mohli obdržet majetek, který jim otec přidělil, či v případě vládnoucí rodiny i významné vazalské posty.¹¹⁹ Nicméně jedná se pouze o teorii a není možné zjistit, zda tato pravidla byla skutečně dodržována.

Evropský svět v tomto směru postupoval odlišně. V případě nevěry byla hlavním viníkem vždy označená žena. Je to logické, neboť ji byl již od pradávna přisouzen prvotní hřích, kdy Adam a Eva zhřešili tím, že snědli jablko ze stromu poznání. Podle biblické tradice Adam byl stvořen přímo Bohem a Eva byla stvořena z Adamova žebra. Ve středověku se pak ustálil názor, že tím, že byla Eva stvořena právě z mužova žebra není tou nejdokonalejší bytostí a nedosahuje takových kvalit jako právě muž.¹²⁰ Proto se tedy pro daného muže vztahovala maximálně finanční náhrada za způsobené ponížení.¹²¹ Žena, která by se dopustila cizoložství měla větší šance k tomu, aby nedošlo k jejímu odhalení. Díky tomu by pak mohla pro svého potomka požadovat manželův majetek, na který by správně neměl mít nárok.¹²²

Existovala i různá kázání, která se vyjadřovala k manželství a popisovala funkce každého pohlaví zvlášť. Pohybují se tedy v rovině, kde se hovoří o rovnocennosti mezi evropskou ženou a evropským mužem. Podle teze vím, že muž byl společensky vyvýšen. Toto tvrzení však nelze pojmout jako dané bez dalšího zkoumání. Rozpravy o posvátném svazku manželském naznačovaly každodenní potřebu relativně normálního soužití dvou lidí. Poukazovaly, že za funkčnost manželství byli zodpovědní oba zúčastnění a žena se nemusela plně nechávat ovládat svým mužem. Apelovalo se na vzájemný respekt mezi těmito lidmi. Je ovšem nutné připustit, že nevím, na kolik tato kázání byla vyslyšena.

---

¹¹⁸ *Mission to Asia*, s. 46.

¹¹⁹ *Mission to Asia*, s. 17.

¹²⁰ J. GOFF le, *Encyklopedie ...*, s. 413.

¹²¹ E. D. JONES, *The Medieval Leyrwite: A Historical Note on Female Fornication*, in: *The English Historical Review*, č. 425, 1992, s. 945–953.

¹²² J. GOFF le, *Středověký člověk ...*, s. 247.

Spíše však dokazují, že vrcholný středověk na ženy nehleděl pouze v negativním slova smyslu.¹²³

---

¹²³ R. SCHNELL – A. SHIELDS, *The Discourse on Marriage in the Middle Ages*, in: *Speculum*, č. 3, 1998, s. 771–786.

5. Moc žen v mongolském impériu

V této kapitole budu pojednávat o ženách, které se zapsaly do mongolské historie. Jak jsem již zmiňovala v první kapitole o pramenech, o životě běžných žen nemám dostupné informace kromě tedy obecných povinností, které jsou zaznamenány výše. V této části budu pojednávat o ženách, které byly z vladařské rodiny, tj. byly matkami nebo manželkami mongolských panovníků.

Veškerou prestiž a slávu impéria, kterou Čingischán společně s vlivnými ženami, tj. především matkou Höelün a svou manželkou Börte, vybudoval, se začala postupně rozpadat. Po rozdělení říše svým synům se vlády ujaly spíše jejich manželky, neboť samotní chánové byli zaneprázdněni dobytými taženými. Tyto ženy pak získaly nekontrolovatelnou moc a stejně jako se to v dějinách běžně odehrávalo, i zde šlo především o politický vliv. Obecně vzato mongolské ženy měly tu výhodu, že je mužská společnost vnímala jako téměř sobě rovné, proto není překvapením, když se v následující části této práce budu zabývat ženami, které po sobě v historii zanechaly nemalou stopu. Pominu-li Čingischánovu matku a jeho první manželku Börte, zjistím, že zde byly ženy, které vládly jako regentky celému impériu. V období před sjednocení mongolské říše vláda žen v centrální Asii a severní Číně nebyla nic neobvyklého.¹²⁴ Mongolové se pak zasloužili o popularizaci tohoto uskupení po svých dobytých taženích i na Blízkém východě, tedy konkrétně na území dnešního Iránu. Nutno však podotknout, že vláda žen se v Ílchanátu, kromě jedné doložené panovnice, neujala a většinou zastávaly funkci poradního orgánu.¹²⁵ Ženy však formálně nemohly získat titul chána, ale jejich vliv byl značný. Přestože se v mongolské historii hovoří spíše o vládě jejich mužů nebo synů, v následujících podkapitolách čtenáře přesvědčím o opačném tvrzení.

---

¹²⁴ B. NICOLA de, *Women ...*, s. 50.

¹²⁵ Tamtéž, s. 117.

5.1. Höelün

První z nich představuje žena, která byla enormně respektována v celém impériu. Žena, která měla vliv na samotného chána. Jmenovala se Höelün¹²⁶ a byla Čingischánovou matkou. Z jejího života mám relativně dostatek informací především z *Tajné kroniky Mongolů*, kde je popsána její životní cesta.

Jedná se o krátké vyprávění, ve kterém je vylíčeno, jak byla unesena svému nastávajícímu manželovi merkitskému¹²⁷ Čiledüovi, který si ji vzal zpět ke svému kmeni právě po vykonané službě její rodině. Při putování po asijské stepi byli spatřeni mužem, jehož jméno je Jesügej. Po zahlédnutí tak krásné dívky se rozhodl, že ženu unese. Možná, že se jedná o zbabělý pokus, ale na pomoc si vzal své bratry. Čiledü se zdál být bezradný, protože chtěl zachránit, jak svou nastávající, tak i sebe samotného. Protože byl v početní nevýhodě, Höleün mu řekla: „*Zpozoroval jsi ty tři lidi? Vypadají podezřele! Vyhližejí, jako by šli na tebe! (...) Zůstaneš-li na živu, najdeš si ještě dívku nebo ženu! Bude-li se jmenovat jinak, můžeš ji zase jmenovat Höleün. Zachraň si život! Hled' zmizet a tady můžeš čichat mou vůni!*“¹²⁸ Höelün si zřejmě byla vědoma své hodnoty, neboť se nebála o svůj život. Je zde také zřejmý důkaz lásky ke svému milému, kdy mu předala košili,¹²⁹ kterou měla na sobě, aby v její nepřítomnosti mohl čichat její osobní pach. Pro stepní národy je totiž osobní pach něco podobného jako pro nás Evropany symbolický polibek na rozloučenou.¹³⁰

Höelün se nyní stala Jesügejovou manželkou a porodila mu čtyři syny. Mezi nimi byl i Čingischán. Po manželově smrti se Höelün ale ocitla na okraji společnosti. Přestože byla relativně mladá, nikdo se o její ruku neucházel. Je velice pravděpodobné, že to bylo proto, že měla již mnoho dětí a její další manžel by nebyl schopen tak velkou rodinu uživit, když k tomu vezmu v potaz i to, že on sám by chtěl rozšířit domácnost o další potomky. Od Rubruka v tomto ohledu je možné získat další

---

¹²⁶ Höelün pocházela z rodu Olchunůdů, příbuznému kmeni onggiratskému. *Tajná kronika Mongolů*, s.13.

¹²⁷ Merkité byli přímí sousedé Mongolů a obývali dolní tok Selengy. Čingischán tento kmen taktéž podmanil pod mongolskou nadvládu. P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 5.

¹²⁸ *Tajná kronika Mongolů*, s. 14.

¹²⁹ Více viz L. OLSCHKI, *Ölün's Chemise, an Episode from the Secret History of the Mongols*, in: *Journal of the American Oriental Society*, č. 1, 1947, s. 54–56.

¹³⁰ J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 50.

informace o tom, že vdovy se po svých manželech provdávají velice obtížně a spíše bývá pravidlem, že se již znovu neprovádají, protože podle mongolské mytologie se věřilo, že žena, která sloužila svému muži v pozemském životě, mu bude sloužit i v životě posmrtném. Poté pokračuje s jistým zaujetím, že se občas stávalo, že si syn zemřelého vzal ostatní manželky svého otce (vyjma vlastní matky).

K tomu se váže i majetek, který by zdědil jakýkoli další manžel. Pokud majetek získal, tak ho získal i s manželkami, o které se musel postarat.¹³¹ Přičemž to nevypovídá o ničem jiném než o tom, že Mongolové chtěli zachovat majetek v rámci své rodiny, aby se o něj nemuseli dále dělit.¹³² Podobnost mohu shledat i u evropských žen. V některých případech se totiž stávalo, že po smrti manžela zdědily jeho majetek. Občas se již znovu neprovádaly, neboť by jim zanikl plný nárok na jmění zemřelého a musely by tento majetek sdílet se svým novým manželem, který by si jej nárokoval.¹³³ Ovšem nemohu tyto informace generalizovat, protože na různých místech Evropy byly jiné společenské požadavky a některé ženy se musely znovu provdat, nicméně v našem období se již takové případy objevily.¹³⁴

V nastalé situaci se tedy o Höelün nikdo nemusel starat a vidina zlepšení byla v nedohlednu. Kmen ji dal jasně najevo svou pozici, a to, jak už je mongolským zvykem, prostřednictvím jídla.¹³⁵ Bylo ji odepřeno účastnit se obětního rituálu předkům, ale v prameni se nedozvídám proč. Případně se mohu domnívat, že k její ostrakizaci došlo z náboženských důvodů. Pokud totiž byl daný člověk v kontaktu s osobou, jež zemřela, musela podstoupit očistný rituál v podobě průchodu mezi dvěma ohni. Stejně tak se postupovalo i s věcmi patřící zemřelému.¹³⁶ Proto se nabízí vysvětlení, že právě z tohoto důvodu bylo Höelün zabráněno tomu, aby se zúčastnila obětního rituálu mongolských předků. Jako další možné vysvětlení by mohlo spočívat v tom, že její pozice nebyla tak jasná, jak se dočítám v kronice či případně mohlo dojít

---

¹³¹ *Tajná kronika Mongolů*, s. 104.

¹³² B. NICOLA de, *Women ...*, s. 156.

¹³³ Více viz L. A. GATES, *Widows, Property, and Remarriage: Lessons from Glastonbury's Deverill Manors*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, č. 1, 1996, s. 19–35.

¹³⁴ Více viz P. FRANKLIN, *Peasant Widows' „Liberation“ and Remarriage before the Black Death*, in: *The Economic History Review*, č. 2, 1986, 186–204.

¹³⁵ J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 58.

¹³⁶ *Mission to Asia*, s. 198.

k osobnímu sporu mezi ostatními ženami Jesügeje, jeho příbuznými a právě Höelün. V prvním případě je dobré si uvědomit, že systém mnohoženství, jak byl nastaven v celém impériu pravděpodobně nebyl ideální a mohl mít i jistá úskalí. V druhé možnosti, kdy by došlo ke sporům mezi ostatními příbuznými nebo oběma kmeny, naznačují nevyřešené neshody, přičemž by se tedy jednalo primárně o politické důvody.¹³⁷ Následuje pak popis dalších událostí, kdy kmen, se kterým doposud pobývala, odkočoval a nechal ji na pospas se svými dětmi ve stepi bez koní. Höelün stála před dalším problémem, neboť koně byli jediným dopravním prostředkem této oblasti. Höelün je v prameni značně heroizována. Mluví se o ní jako o ženě, která dokázala nemožné. Vlastními silami se postarala o své děti, ačkoli jejich strava nebyla dostatečná. Stravovali se cibulí, kořínky trávy apod., což je pro mongolskou stravu nezvyklé, neboť jejich hlavními pokrmy byly kobydí mléko a maso, tedy strava bohatá na proteiny. *Tajná kronika* se snaží vylíčit skutečně nesnadný život matky se čtyřmi dětmi, a proto ji řádně oslavuje. „*Paní máti divokou cibulí a česnekem krmila děti a staly se chány. Správnou paní matkou horskými kořeny krmené děti řádnými a moudrými se staly.*“¹³⁸ Höelün si byla vědoma svého postavení a i přesto, že se ocitla na okraji společnosti, nikdy totiž neupustila od svého statusu, který získala po sňatku s Jesügejem. V kronice je zaznamenáno, že při sběru rostlin a kořínků na hlavě nosila stále vlasový doplněk, který byl příhodný její společenské pozici. Tento životní příběh je popsán pouze v *Tajné kronice Mongolů*.

Díky této zkušenosti v ní Čingischán viděl téměř něco božského, protože si k ní během svého života chodil pro rady. Höelün v kronice vystupuje několikrát a je zde vylíčena jako ideální Mongolka, která je spravedlivá a řeší rozpory především mezi syny rozvážně. Při jedné příležitosti Čingischán vyslechl předpověď hlavního šamana, který ho pravděpodobně zmanipuloval a řekl mu, že jeho bratr Chasar představuje hrozbu pro jeho říši. Chán se okamžitě vydal za Chasarem a zajal ho. Ve chvíli, kdy se to dozvěděla Höelün začala jednat. Vydala se za nimi a podle kroniky Chasara vysvobodila. Poté se obrátila k oběma synům a vyjádřila svou nechuť k právě

---

¹³⁷ B. NICOLA de, *Women ...*, s. 47.

¹³⁸ *Tajná kronika Mongolů*, s. 19–20.

nastalé situaci. V kronice je přímo zaznamenána Čingischánova výpověď: „*Poněvadž jsem matku rozhněval, bojím se jí a také se stydím!*“¹³⁹ Domnívám se, že zaznamenání takovýchto slov, které jasně říkají, že se chán celého impéria obává své matky znamenají opravdu mnoho. Tato slova totiž poukazují na velkou úctu vůči rodičům v asijské společnosti obecně. Krátce po této události jeho matka zemřela. Nicméně kult jeho matky je tedy zřejmý a částečně se nese dále i po její smrti. Al-Dín se na ni taktéž ve svém spisu odkazuje, když Sorchochtani přirovnává právě k Höelün a uctívá ji s velkým respektem.¹⁴⁰ Ačkoli primárním úkolem *Tajné kroniky Mongolů* zřejmě byl zachovat odkaz Höelün jako pramáti nového impéria, zde nám její stopa končí. Z mých dostupných pramenů se kronikáři již dále o této ženě nezmiňují. Ideál mongolské matky však byl jednoznačný. Představovala ji žena, která byla naprosto soběstačná a postarala se o domácnost a výchovu dětí bez jakékoli pomoci i v případě manželovi nepřítomnosti.

5.2. Börte

O Börte¹⁴¹ se dozvídám taktéž z vyprávění *Tajné kroniky Mongolů*, kdy si ji Čingischánův otec vyhlédl jako nevěstu pro svého syna. Börte byla o rok starší než Čingischán. Jesügej zařídil nezbytnosti k uzavření sňatku,¹⁴² což znamená, že Čingischán musel jít vykonat službu jejím rodičům. Tuto situaci si mohu připodobnit ke středověké Evropě, kdy rodiny pro své potomky též vybíraly budoucí protějšky.¹⁴³ Protože byl jeho otec při zpáteční cestě zabit, Čingischán se musel vrátit ke svému kmeni. Během jeho následujícího života v kronice není žádný záznam o tom, že by službu dodatečně vykonal. Když mu bylo patnáct let, což je věk, který pro Mongoly představuje dovršení dospělosti, vrátil se pro svou Börte a odvedl si ji ke svému kmeni.¹⁴⁴ Börte se stala hlavní Čingischánovou manželkou a mimo jiné se věřilo, že

---

¹³⁹ *Tajná kronika Mongolů*, s. 135.

¹⁴⁰ R. AL-DÍN, *The Successors...*, s. 169.

¹⁴¹ Börte pocházela z onggiratského klanu pobývajícího na východě Mongolska a Čingischánovi porodila čtyři syny a to Džočiho, Čagataje, Ögödeje a Toluje. R. AL-DIN, *The Successors ...*, s. 17.

¹⁴² G. LANE, *Daily Life ...*, s. 234.

¹⁴³ K. UTRIO – M. HEJKALOVÁ, *Dcery Eviny: historie evropské ženy*, s. 69.

¹⁴⁴ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 31.

má nadpřirozené schopnosti, což mne vede k závěru, že v tradiční mongolské společnosti ženy mohly zastávat funkci šamana. Nebyla to role zasvěcená pouze mužům.¹⁴⁵ Börte měla výsadní postavení, ale z pramene nevyplývá, že by se jednalo o romantickou lásku mezi ní a jejím manželem. Nyní uvádím konkrétní příklad a důvod mé myšlenky. Čingischán a jeho manželka společně s matkou a dalšími jedinci putovali stepí. Jednoho rána se však probudili do velmi dramatických událostí, kdy se Merkité chtěli pomstít za dávnou krádež jejich Höelün. „*V odplatu za Höelün odvedeme jejich ženy.*“¹⁴⁶ Při této příležitosti utekli úplně všichni až na Börte a služebnou. Kronika uvádí, že Čingischán byl první, kdo naskočil na svého koně a ujel, následně pak jeho matka a poté další členové tábora. Dokonce s sebou vzali i záložního koně, který by býval mohl posloužit jeho žene. Bohužel pro Börte žádný kůň nezbyl a ona se musela schovat do vozíku na převoz jurt. Vozík pak vedla služebná, což nebylo nic neobvyklého, neboť právě ženy se staraly o převozy těchto mobilních obydlí. Merkité je ale dohnali a Börte zajali. Z popisu této události to vypadá, jako kdyby matka měla větší důležitost než manželka, pravděpodobně díky mongolskému kultu předků.¹⁴⁷ Je však také možné, že Čingischán počítal s tím, že když Börte byla ze stejného klanu jako jeho matka, bylo by nepravděpodobné, že by ji Merkité usmrtili.

Rozhodně by nebylo logické, kdyby se v prameni neobjevila i jistá odplata. Budoucí chán si přeci nemůže nechat líbit takovou opovážlivost, navíc by to ani chána nevykreslilo v dobrém slova smyslu, a proto se chtěl za svou ženu pomstít a následně ji získat zpět. V kronice je psáno, že Čingischán vytvořil alianci a vytáhl proti Merkitům primárně za účelem odplaty. Z mého úhlu pohledu se jednalo o záminku k boji, aby Čingischán mohl sjednocovat další kmeny a rozšiřovat území své říše. Vzhledem k tomu, že Merkité byli jejich přímí sousedé, zajisté by dříve nebo později došlo k dalším střetům. Ve chvíli, kdy se válčilo, kronika líčí shledání Börte a Čingischána až přehnaně milostným způsobem. Popisuje, že ji Čingischán během urputných bojů volal, až jej nakonec Börte uslyšela a vydala se mu naproti. Chán: „...

---

¹⁴⁵ B. NICOLA de, *Women ...*, s. 39.

¹⁴⁶ *Tajná kronika Mongolů*, s. 29.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 28.

se podíval, poznal Börte a vrhli se k sobě a objali se.“¹⁴⁸ Ačkoli vyprávění je nadsazené, je zřejmé, že Börte byla skutečně při této kampani nalezena a opět zastávala pozici hlavní manželky.

Dokonce, ve chvíli, kdy byla uloupena Merkity, byla provdána za jiného muže. Krátce po jejím vysvobození se vrátila zpět k Čingischánovi a porodila mu syna. Přestože je velmi pravděpodobné, že tento syn nebyl legitimním potomkem Čingichána, nepředstavovalo to žádný problém a Börtin prvorozený syn mohl těžit ze stejných výsad jako ostatní legitimní potomci.¹⁴⁹ Na druhou stranu se v kronice diskutuje o tom, kdo je právoplatný Čingischánův nástupce. Džoči, jak již bylo řečeno výše, byl prvorozený syn, nicméně se narodil nedlouho poté, co byla Börte osvobozena z merkitského zajetí. Čagataj jako mladší syn vznesl námitku, že Džoči není právoplatným nástupcem, když „*Byl mezi merkitskými parchanty!*“¹⁵⁰ Vzhledem k tomu, že Asiaté obecně uctívají své rodiče, toto bylo zcela odvážné vyjádření, které sice nebylo namířeno na matku, ale přímo se jí dotýkalo. V tom se rozvinula diskuze mezi dalšími syny, kdy obhajovali matku Börte, která se zasloužila o to, jací všichni jsou. Přičemž Čingischán stál za svou manželkou a ke svým synům promluvil následujícími slovy: „*Nevystoupili jste náhle oba z téhož teplého, z jediného lůna?*“¹⁵¹ Poté jasně zdůrazňuje, že tak, jak se chovají není vůči jejich matce správné. V tomto ohledu jsou k dispozici informace od perského kronikáře al-Dína, který uvádí, že: „*Merkité se chopili příležitosti přepadnout Čingischánův tábor a unést jeho manželku, která byla těhotná.*“¹⁵² Čímž jasně říká, že Börte byla těhotná ještě před samotným únosem. V tom případě by Džoči byl legitimním potomkem. Kdežto v *Tajné kronice Mongolů* se nepřímou hovoří o tom, že chán nikdy mezi svými syny nedělal rozdíly, což naznačuje tomu, že Džoči pravděpodobně byl synem někoho jiného než chána samotného.¹⁵³ Protože kronika je oficiálním dokumentem, příkládám

---

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 38.

¹⁴⁹ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 165.

¹⁵⁰ *Tajná kronika Mongolů*, s. 145–146.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 145.

¹⁵² „*The Merkit people found an opportunity to raid the encampment of Chinghiz-Khan and carry off his wife, who was pregnant.*“ R. AL-DÍN, *The Successors ...*, s. 97.

¹⁵³ *Tajná kronika Mongolů*, s. 144.

ji tedy větší hodnoty, ačkoli by se mohlo zdát, že tento pramen bude hovořit primárně v samých superlativech o zaznamenávaných osobnostech a zmínky by tedy mohly být zavádějící. Protože tomu však není, shledávám tuto informaci za věrohodnější než od al-Dína. Na základě těchto skutečností se domnívám, že ženy byly respektovány i za těchto okolností.

Urozená paní se na evropském kontinentu na druhou stranu potýkala s odlišnými problémy, protože v případě, kdy by byl odhalen její mimomanželský vztah, společnost by ji odsoudila a vedlo by to k dalším důsledkům.¹⁵⁴ V kontrastu s Evropou byla žena centrem pozornosti, protože právě ona by mohla ohrozit čest rodu, nehledě na to, že by po manželovi mohla požadovat majetek pro tohoto levobočka.¹⁵⁵

5.3. Döregene

Döregene pocházela z rodu Merkitů a byla Ögödejovou¹⁵⁶ ženou. Tato panovnice nebyla jeho první manželkou, která by měla výsadní postavení, ale svým talentem dosáhla největší moci a vládla impériu ještě za Ögödejova života. Ačkoli za něj byla provdána jako již několikátá manželka v pořadí, její moc měla být minimální. Na druhou stranu byla matkou prvorozeného syna, který se podle mongolských tradic měl stát následníkem trůnu. Ögödej však měl jinou představu o novém chánovi, původně se jím měl stát jeho oblíbený syn, který však záhy zemřel při válečném tažení. Proto jako svého nástupce zvolil jednoho ze svých vnuků. Krátce po Ögödejově smrti se Döregene stala regentkou celého impéria, dokud se nesešel kurultaj¹⁵⁷ a nezvolil nového panovníka. Ona sama původně pocházela z aristokratických kruhů, takže byla běžně vystavována politickým událostem a uvědomovala si důležitost vzdělání, zaznamenávání informací a snažila se získat peníze do vladařské pokladny, kdekoli mohla. Al-Dín říká, že: „*Tato žena neoplývala*

---

¹⁵⁴ M. NODL – F. ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, s. 64.

¹⁵⁵ J. GOFF le, *Středověký člověk ...*, s. 247.

¹⁵⁶ Ögödej byl jeden z Čingischánových synů. O. SRBA – M. SCHWARZ, *Dějiny ...*, s. 68.

¹⁵⁷ Kurultaj byl sněm, na kterém se volil nový nástupce. R. AMITAI – M. BIRAN (edd.), *Mongols, Turks, and others: Eurasian nomads and the sedentary world*, Leiden 2005, s. 292.

*krásou, nýbrž mistrovskou povahou.*¹⁵⁸ V následujících řádcích se ukáže, čeho všeho byla tato žena schopná.

Döregene vydala ohromné úsilí, aby jako vládce impéria stanovila svého údajně arogantního syna Kujuka chánem, který byl, a jak se brzy projeví, zcela právem obáván a nikdo ho na tak vysoké pozici nechtěl mít. Po smrti Ögödeje se tedy ujala vlády sama a započala politickou kampaň. Během prvních příprav svolala kurultaj, který byl neúspěšný. Započala období nezbytných a velkých změn, aby dosáhla svého cíle. Ögödej měl spoustu ministrů, kteří samozřejmě stáli na jeho straně a respektovali přání zemřelého chána. Jakmile si to Döregene uvědomila, začala jednotlivé ministry nahrazovat svými stoupenci. Avšak to byli lidé, kteří neměli žádné zkušenosti v oblasti státního uspořádání,¹⁵⁹ přičemž plnili pouze svou funkci tak, aby Döregene prosadila svůj návrh. V návaznosti na nahrazování ministrů se Juvaini v pozdější části svého spisu vyjadřuje poněkud opovážlivěji a říká, že je *„nahradila zástupem hlupáků.*¹⁶⁰ Je zde tedy zřejmý nesouhlas ze strany tohoto kronikáře. O Juvainim je všeobecně známo, že vůbec nepodporoval vládu žen v politice a do jisté míry se zde objevuje i antipatie vůči Döregene jako regentce. Na druhou stranu její schopnosti a dovednosti zaznamenal i perský kronikář Rashíd al-Dín těmito příznivějšími slovy: *„Díky využití svého umění diplomacie, sama přebrala království bez konzultace s rodinou a žádala srdce příbuzných a emírů se všemi dary, dokud k ní všichni nepřišli a nepřijali její moc.*¹⁶¹ Al-Dín ji tedy značně vychvaluje, avšak poznamenal, že neveskeré její snahy byly zcela legální. Zaznamenal, že Döregene nebrala ohledy na Velkou Jasu, která byla základním právním dokumentem mongolského impéria, a opakovaně zmiňuje, že nevyslechla rady svého nejstaršího syna, nicméně bez bližší konkretizace.¹⁶² Protože byla na nejvyšším politickém postu, nikdo ji za nedodržení Velké Jasy nemohl potrestat.

---

¹⁵⁸ „*This wife was of no great beauty but of a very masterful nature.*“ R. AL-DIN, *The Successors ...*, s. 19.

¹⁵⁹ A-M. JUVAINI, *The History ...*, s. 504.

¹⁶⁰ „*appointed a crowd of fools in their place*“ R. AL-DIN, *The Successors...*, s. 176.

¹⁶¹ „*Making use of all the arts of diplomacy, seized possession of the kingdom by herself without consulting aqa and ini (family) and wooed the hearts of kinsfolk and emirs with all manner of gifts and presents until they all inclined toward her and came under her control.*“ R. AL-DIN, *The Successors ...*, s. 176.

¹⁶² R. AL-DIN, *The Successors ...*, s. 19.

Panovnice na všechno sama nestačila a potřebovala další schopné pomocníky. V tento moment sem přichází žena, která ji se všemi politickými manévry pomáhala. Její jméno je Fatima, žena údajně pocházející z Persie. Stala se mongolskou zajatkyň a měla pracovat v hlavním městě říše, Karakorumu. Al-Dín se o ni vyjadřuje jako o ženě, která byla velice chytrá a vladařka ji dokonce natolik důvěřovala, že ji svěřovala svá tajemství a při důležitých setkání Fatima byla tou osobou, která vyjednávala a mohla vydávat nařízení jménem regentky. V tomto ohledu se s al-Dínem shoduje i Juvaini, který o Fatimě hovoří jako o ženě, která nejen, že se stala důvěrníci samotné vladařky, ale dokonce byla posluchačkou nejskrývanějších tajemství.¹⁶³

Döregene a Fatima se vydaly na nejednoduchou misi. Aby někdo mohl být povolán chánem, musel ho schválit kurultaj zcela jednotně. Jedná se o mongolský zvyk, který byl dodržován od pradávna. Döregene chtěla prosadit své za každou cenu a kohokoli, kdo jí stál v cestě, odstranit. Zajímavé je, že jeden z hlavních ministrů mongolského impéria uprchl hledat zázemí k jejímu mladšímu synovi Kötenovi, který na výzvy své matky, aby jí uprchlíka vydal, reagoval neočekávaně. Odmítl její žádost a řekl, že zločiny tohoto muže projednají na blížícím se kurultaji.¹⁶⁴ Köten v této době již věděl, o co se jeho matka snaží. Díky tomu, že se zpráva ohledně možného útočiště u Kötena rozšířila velice rychle, chtěli ji využít i další vlivní úředníci. Konkrétní příklad se váže k ujburskému písaři¹⁶⁵ Korguzovi, který podporoval Ögödejovo přání. Nicméně neměl tolik štěstí jako první ministr a vladařka ho nechala zatknout. Köten neměl šanci na záchranu a byl odsouzen k trestu smrti ve formě udušení kamením.¹⁶⁶

Těmito intrikami se Döregene podařilo svolat kurultaj a Kujuk byl jednohlasně zvolen chánem. Kujukovi se hned od počátku jeho vlády nelíbilo, že Fatima nabyla až takového vlivu, a proto čekal na správnou záminku, díky níž by ji mohl odstranit. Jeho příležitost skutečně přišla ve chvíli, kdy z nejasných důvodů zemřel Köten, o kterém jsem se zmiňovala výše. Zraky byly upřeny na Fatimu, která byla obviněna

---

¹⁶³ A-M. JUVAINI, *The History ...*, s. 245.

¹⁶⁴ R. AL-DIN, *The Successors ...*, s. 177.

¹⁶⁵ Ujburský lid byl často ve službách mongolských panovníků, pro své administrativní dovednosti. Více viz G. VERNADSKY, *Notes on the History of the Uigurs in the Late Middle Ages*, in: *Journal of the American Oriental Society*, č. 4, 1936, s. 454., D. MORGAN, *The Mongols in Iran ...*, s. 134.

¹⁶⁶ G. LANE, *Daily Life ...*, s. 237.

z čarodějnictví a údajně byla zodpovědná za stále se zhoršující Kötenuv stav, který skončil jeho smrtí. Kujuk chtěl Fatimu několikrát předvolat na svůj dvůr, ale Döregene ji odmítla vydat. Řekla, že ji k němu dovede sama. Ovšem se tomu neustále vyhýbala, až Kujukovi došla trpělivost a nechal pro ni poslat své lidi s rozkazem, že Fatimu mají k němu odvést i přes matčin nesouhlas.¹⁶⁷ Bylo jim dovoleno použít násilí, aby onu ženu k sobě dostal a mohl ji podrobit výslechu. Přičemž se značně zhoršily vztahy mezi Kujukem a jeho matkou, která krátce poté zemřela. Je však očividné, že Kujuk možná až moc dlouho setrval ve stavu, než se dokázal postavit své vlastní matce, a to naznačuje jedině tomu, že pozice žen, především matek, byla považována za nedotknutelnou. Nyní se ale Fatima ocitla zcela bez jakéhokoli zázemí. Její soud byl veřejný a rozhodně nebyl nijak spravedlivý. Při tomto procesu byla v nedůstojném postavení nahá, bitá a mučená.¹⁶⁸ Kujuk ji úmyslně nedal žádnou potravu ani vodu po několik dní, přičemž neustále musela čelit drastickým výslechovým praktikám,¹⁶⁹ které Juvaini dále nespecifikuje. V plné agonii Fatima již nemohla odolávat a ke všemu se přiznala, ačkoli není zřejmé, že by měla, co dočinění s Kötenuovou smrtí. Trest smrti byl pro ni jasným verdiktem. Jenže to stále nebylo všechno, protože „*Její horní a dolní otvory byly zašity, a byla zabalena do plstěné deky a vhozena do řeky.*“¹⁷⁰ Takový způsob popravy byl pro Mongoly nejvíce potupný. Protože ve chvíli, kdy byly jedinci zašity všechny otvory, znamenalo to, že duše daného člověka byla uvězněna v onom těle a nemohla se dále odebrat k posmrtnému životu. Navíc voda byla pro Mongoly posvátná a obsahovala oduševnělou část Věčného nebe, které uctívali.¹⁷¹ Tímto způsobem byla lidská duše neustále obkloповána Věčným nebem, ale nikdy se k němu nemohla přiblížit. I v tuto finální chvíli Fatima trpěla neskutečnou bolestí. Juvaini dále dodává, že kdokoli,

---

¹⁶⁷ A.-M. JUVAINI, *The History ...*, s. 245.

¹⁶⁸ Tortura však odporuje mongolským zvyklostem, kdy při dobovačných taženích se Mongolové těmto taktikám vyhýbali co nejvíce. J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 157.

¹⁶⁹ A.-M. JUVAINI, *The History ...*, s. 246.

¹⁷⁰ „*Her upper and lower orifices were sewn up, and she was rolled up in a sheet of felt and thrown into the river.*“ A.-M. JUVAINI, *The History ...*, s. 246. Srov. R. AL-DIN, *The Successors...*, s. 179.

¹⁷¹ Více o mongolském šamanizmu viz P. JACKSON, *Mongol Khans and Religious Allegiance*, in: *Iran*, Vol. 47, 2009, s. 113.

s kým udržovala nějaké vztahy, taktéž přestal existovat, z čehož nevyplývá nic jiného než to, že byl taktéž usmrčen.

5.4. Sorchochtani

Sorchochtani byla Tolujovou¹⁷² hlavní manželkou a matkou příštích slavných mužů Manžua,¹⁷³ Arig-bocha,¹⁷⁴ Kubilaje¹⁷⁵ a Hülegüa.¹⁷⁶ Pocházela z kmene Kerejitů,¹⁷⁷ kteří v dřívějších dobách představovali důležitou alianci pro Čingischána. Ona sama byla neteří tehdejšího vládce Ong-chána. Ve chvíli, kdy byl kmen podmaněn, Čingischán dal tuto ženu svému nejmladšímu synovi Tolujovi.¹⁷⁸ Od této chvíle započala svou kariéru. Její schopnosti jsou zřejmé, protože ji samotný chán přenechal kontrolu nad dobytým územím, armádou a celým dvorem. Juvaini však podotkl souvislost s Tolujovým alkoholismem, kdy raději veškeré státní záležitosti přenechal své, dle něj zodpovědné, manželce.¹⁷⁹ Al-Dín zaznamenal, že si Sorchochtani: „*vybudovala takovou moc, kterou nikdo jiný neměl nebo toho nebyl schopný.*“¹⁸⁰ Podle perského kronikáře Sorchochtani byla velice inteligentní, a proto, když její manžel byl na nikdy nekončících válečných kampaních, se sama zavázala k tomu, že svým dětem dá takové vzdělání, které jim jednou bude ku prospěchu a oni pak dosáhnou možná až na výsostné místo, tedy chána. Rashíd al-Dín ji velice pozitivně zhodnotil: „*Byla extrémně inteligentní a schopná a vyvýšená nad všemi*

---

¹⁷² Toluj byl Čingischánovým nejmladším synem a spravoval centrum mongolské říše v letech 1227–1229. J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 175.

¹⁷³ Mandžuoova vláda trvala v letech 1251–1258 a byl v pořadí čtvrtým chánem celého impéria. D. MORGAN, *The Mongols in Iran ...*, s. 134.

¹⁷⁴ Arig-boch spravoval území okolo Karakorumu. Po smrti svého nejstaršího bratra si nárokoval titul chána a soupeřil o něj s Kubilajem, nakonec se však svého nároku vzdal. O. SRBA – M. SCHWARZ, *Dějiny ...*, s. 74–75.

¹⁷⁵ Kubilaj založil na nově dobytém území v Číně dynastii Jüan a byl v pořadí pátým chánem, který vládl v letech 1260–1294. J. D. RYAN, *Christian Wives of Mongol Khans Tartar Queens and Missionary Expectations in Asia*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 3, 1998, s. 413

¹⁷⁶ Hülegü byl zakladatelem Ílchanátu, o který rozšířil mongolskou říši. Byl tedy prvním chánem tohoto území v letech 1256–1265. D. MORGAN – D. O. MORGAN, *The Decline and Fall of the Mongol Empire*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 4, 2009, s. 429.

¹⁷⁷ Kmen, který obýval území v centrální části dnešního Mongolska. O. SRBA – M. SCHWARZ, *Dějiny ...*, s. 50.

¹⁷⁸ *Tajná kronika Mongolů*, s. 88.

¹⁷⁹ A-M. JUVAINI, *The History ...*, s. 550.

¹⁸⁰ „... laid the foundation of such control as no turban-wearer was or could be capable of“ R. AL-DÍN, *The Successors...*, s. 199.

ženami na světě, které v nejvyšší míře disponují kvalitami vytrvalosti, ctnosti, skromnosti a čistoty. Díky svým schopnostem, když její synové byli opuštěni svým otcem, někteří z nich stále ještě dětmi, podstoupila velké úsilí, aby jim zajistila vzdělání, učila je různým úspěchům a dobrým způsobům a nikdy nedovolila, aby se mezi nimi objevily nejmenší známky konfliktů.¹⁸¹ Kronikář vystihuje Sorchochtanin důraz na vzdělání, které jim nezprostředkovala ona sama, nýbrž skrze ujugurského učitele Toluchua.¹⁸² Dále pak o ni hovoří jako o ženě, která je nad všemi ženami na světě. To však může být zavádějící, neboť se nutně nemusí jednat o důraz na její inteligenci, ale na to, že se jedná o ženu, která pochází z vladařské rodiny a zaujímá pozici hlavní manželky, ačkoli se tuto informaci z pramenů nedozvídám. O tak vysoce postavené ženě by se tedy snadno mohlo říci, že byla vyvýšená nad všemi ženami na světě. Co do mongolského vnímání jejich impéria, se jedná o zcela pochopitelné označení, neboť věřili, že jsou oním vyvoleným národem, který má ovládnout svět. Al-Dínova slova mohou působit poněkud přehnaně, co se vztahu otce a dětí týče. Toluj své děti nikde nezanechal, pouze se jednalo o běžný způsob života v mongolském impériu a tím mírně polepšil Sorchochtani, která, stejně jako každá jiná matka, měla nesnadný úkol a to, postarat se o své děti. Je tedy zřejmé, že jeho děti vyrostly pod velkým vlivem manželky. Z kontextu je také očividné, že kronikář mohl pouze zdůrazňovat fakt, že Toluj zemřel v útlém věku svých potomků a Sorchochtani zůstala na výchovu dětí sama. Dle mého názoru se jedná o subjektivní lingvistickou interpretaci.

Toluj skutečně díky věčnému holdování alkoholu brzy zemřel. Příležitosti se chopil současný chán Ögödej, který chtěl Sorchochtani provdat za svého syna Kujuka, aby získal pod správu svého rodu bratrovy državy. Sorchochtani dokázala tuto nabídku diplomaticky odmítnout, aniž by se v rodině rozvířil nevraživý spor, který

---

¹⁸¹ „She was extremely intelligent and able and towered above all the women in the world, possessing in the fullest measure the qualities of steadfastness, virtue, modesty, and chastity. Thanks to her ability, when her sons were left by their father, some of them still children, she went to great pains in their education, teaching them various accomplishments and good manners and never allowing the slightest sign of strife to appear amongst them.“ R. AL-DÍN, *The Successors ...*, s. 168.

¹⁸² Více viz G. VERNADSKY, *Notes on the History of the Uigurs ...*, s. 454.

byl již v dohlednu. Ögödej jí zaslal jarlyk,¹⁸³ který ji vyzýval k tomu, aby se tedy provdala za jeho syna. Ona na to odpověděla rozvážně a odkazovala se na péči o své děti, které byly předurčeny pro budoucí vládu nad impériem, ačkoli v tuto dobu ještě nebyly dospělé. Z její výpovědi je jasné, že se za Kujuka nechtěla provdat a tímto výrokem, a zároveň odmítnutím, zvýšila svou prestiž a dostala se dokonce i nad uznávanou Höelün, která byla respektována i po smrti.¹⁸⁴ Nikdo si doposud nedovolil odmítnout chánovo přání, a právě Sorchochtani byla první, kdo to udělal. To, že se vyvýšila nad Höelün je z pramene absolutně zřejmé, protože al-Dín nejprve ve zkratce vylíčil historii Čingischánova dětství, kde se o něj a jeho další bratry starala jejich matka sama. Höelün několikrát zmínil a častokrát ji k ní přirovnával. Nakonec však konstatoval, že díky tomuto jednání se právě nad ní vyvýšila. V tomto směru mu ale odporuje evropský pramen, a to konkrétně od františkána Carpiniho, který Sorchochtani zmínil pouze jednou, a to v souvislosti s genealogií, kde vysvětloval jednotlivé příbuzenské vazby. Je však možné, že Carpini nepronikl tak hluboko do vztahů v mongolském impériu, protože v době jeho návštěvy říše regentskou pozici zastávala Döregene, poté byl chánem Kujuk. Každopádně Sorchochtani byla nejuznávanější a nejvlivnější ze všech žen impéria právě kromě Čingischánovy matky Höelün.¹⁸⁵

Po Kujukově smrti opět nastala otázka nového chána. Soupeřily mezi sebou rodové linie Ögöeidů a Tolujců. Batu jako nejstarší z Čingischánových vnuků měl právo nominovat nového chána. Sorchochtani znala předešlé události, kdy ještě při volbě Kujuka chánem, se odmítl účastnit kurultaje a vymluvil se na zdravotní potíže, protože chtěl prosadit na trůn Ögödejova vnuka. Za tento čin se dostal do opozice. Od této chvíle začaly přímé i nepřímé spory, kdy Kujuk vyslal jednotky proti Batuovi. Sorchochtani ho tajně varovala a tím si získala jeho podporu do budoucna.¹⁸⁶ Nyní však zpět k volbě chána po Kujukově smrti. Batu měl právo svolání kurultaje, a

---

¹⁸³ Označení pro mongolskou oficiální listinu, dekret nebo také výnos. J. D. RYAN, *Christian Wives of Mongol Khans Tartar Queens and Missionary Expectations in Asia*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 3, 1998, s. 418.

¹⁸⁴ R. AL-DÍN, *The Successors...*, s. 169.

¹⁸⁵ *Mission to Asia*, s. 26.

¹⁸⁶ R. AL-DÍN, *The Successors...*, s. 185.

protože byl stále nemocný, trpěl dnou, chtěl sněm uspořádat v dostatečné blízkosti, což tedy znamená, že Batu svolal kurultaj mimo samotné Mongolsko, na který se však nedostavil rod Ögögeidů. Svou absenci zdůvodnili tím, že kurultaj se vždy scházel v hlavním městě Karakorumu, a proto se necítili povinni tento sněm navštívit.¹⁸⁷ Sorchochtani se chopila příležitosti a vyslala svého nejstaršího syna Mandžua za Batuem, protože věděla, že se jí to vyplatí. Přestože byl nemocný, nikdo z Ögögejců by za ním nepřišel a tím, že k němu Mandžu přišel z takové dálky, mu Sorchochtani zajistila alianci pro budoucí volbu. A tak Batu a Sorchochtani prosazovali Mandžua jako budoucího chána. Ovšem tento pokus o svolání kurultaje nebyl úspěšný, protože se nesešla kompletní rodina, a proto Mandžu nebyl legitimním nástupcem. Sorchochtani však přišla s geniálním řešením. Protože si byla vědoma odkazu samotného Čingischána a její pozice jí to dovoľovala, svolala další kurultaj na místo, které bylo Čingischánovým místem narození, volby chánem, ale i pohřebišťem. Ona sama totiž spravovala tuto oblast tedy dnešní severní Číny a východního Mongolska, a proto pro ni bylo možné, aby sem povolala celý rod. Nikdo by se totiž neodvážil na takové posvátné místo nedostavit.¹⁸⁸ Díky přítomnosti celého rodu byl Mandžu uznán jako právoplatný nástupce a mohl se stát chánem. Tento politický akt považují za nejgeniálnější z celé její kariéry. Nicméně každá strana má svůj rub a líc, Sorchochtani má jak svá pozitiva, tak negativa. A protože každá vlivná politická osoba většinou vykoná něco, co by mohlo její popularitu snížit, i Sorchochtani patří mezi ně. Po Mandžuoově volbě započala čistky v rodě Ögögeidů. Nejdůležitější postavou byla Oghul Ghaimiš, která byla vdovou po Kujukovi. Sorchochtani ji vystavila veřejnému soudu a podobně jako dříve Fatima, byla umučena. Nejprve ponížena, protože při celé události byla svlečená, poté ji sešili obě ruce dohromady, a nakonec svázali a utopili.¹⁸⁹ Stejný osud taktéž čekal ostatní ženy z jejich rodu. Pokaždé se jednalo o stejný scénář, kdy ženy byly vyslýchány, mučeny a poté vhozeny do řeky.¹⁹⁰ Mandžu

---

¹⁸⁷ J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 209.

¹⁸⁸ G. LANE, *Daily Life ...*, s. 241.

¹⁸⁹ R. AL-DÍN, *The Successors...*, s. 215.

¹⁹⁰ Juvaini se o tomto soudu a následné popravě nezmiňuje. Pouze sděluje, že Oghul Ghaimiš byla poslána ke dvoru Sorchochtani, přičemž se údajně přiznala ke svým konspiračním úmyslům. A-M. JUVAINI, *The History of the World ...*, s. 588.

pokračoval podobným způsobem, ale v mužské linii.¹⁹¹ Sorchochtani poté realizovala myšlenku, kterou původně měl Ögödej. Mandžu mohl totiž přebírat državy svých příbuzných bez odporu a legálně.¹⁹²

Hned po Mandžuovi, dalším velice důležitým chánem byl Kubilaj. Postarala se, aby byl vzdělán tradičním mongolským způsobem stejně jako jeho ostatní bratři, což znamená, že se naučil jízdu na koni, lov, lukostřelbu a především boj. Dále pak rozšířila jeho pole působnosti v oblasti gramotnosti, kde se naučil mongolskému písmu. Protože hovořím o Kubilajovi, který spravoval své území v dnešní Číně, je překvapivé, že se nikdy nenaučil čínskému psaní.¹⁹³

Její cit pro diplomacii se vztahoval i k dalším politickým aktivitám. Ona sama spravovala zděděné území, jejím sousedem byl Kubilaj a měla možnost pozorovat počínání mongolských ministrů. Zjistila, že spousta nových majitelů půdy v Číně, nově příchozí Mongolové, začali zneužívat systém daní a vyžadovali po rolnících více činnosti, což mělo takový následek, že se rolníci začali stěhovat do jiných oblastí a Kubilajova pokladna utrpěla značné ztráty. Dovedlo ji to k myšlence, že by bylo vhodné sjednotit systém daní, nahradit úředníky lidmi, kteří nevedli nomádský život a vytvořit takové podmínky, které by byly pro rolníky natolik lákavé, aby přišli zpět.¹⁹⁴ Tato idea se jí povedla zrealizovat a Kubilajova pokladna opět začala vzkvétat.

Sorchochtani byla také známá svou otevřeností vůči dalším náboženstvím. Toto není nic nového pro mongolský národ, který byl vždy otevřený jiným vírám, pochopitelně z politických důvodů, které Mongolům přinášely další výhody. Respektovali odlišná náboženství svých vazalů, aby jim ponechali jistou svobodu a mimo jiné si zajistili jejich podporu například ve formě modliteb za úspěchy vládce celého impéria. Mongolové nikdy svůj šamanismus nevnucovali ostatním společenským uskupením, naopak na dobytých místech, kde převládala většina původního obyvatelstva, Mongolové často přejímali místní víru.¹⁹⁵ V případě

---

¹⁹¹ J. WEATHERFORD, *The Secret History ...*, s. 105–106.

¹⁹² Tamtéž, s. 108.

¹⁹³ G. LANE, *Daily Life ...*, s. 242.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 242.

¹⁹⁵ O problematice mongolského náboženství a otevřenosti vůči odlišným vírám více viz A. M. KHAZANOV, *Muhammad and Jenghiz Khan Compared the Religious Factor in World Empire Building*,

Sorchochtani je její otevřenost vůči ostatním náboženstvím minimálně zajímavá. Ačkoli byla nestoriánka, hájila zájmy buddhistů a taoistů, pravděpodobně aby získala jejich plnou podporu. Dokonce se nebránila ani islámu, protože dávala almužnu muslimům a přispěla jim i na výstavbu mešit.¹⁹⁶ Al-Dín však zaznamenává pouze podporu islámu, což je zřejmé díky jeho konverzi k této víře.¹⁹⁷ Stejně tak Juvaini zdůrazňuje islám. Je to logické, protože oba kronikáři pocházeli z oblasti Persie, kde převládal islám.

Sorchochtani tedy vynikala v nejrůznějších sférách. Nejpodstatnější z nich však spočívá ve výchově čtyř synů, kteří se po různě dlouhou dobu stali chány celého nebo části impéria a zasloužili se o jeho rozšíření. Během této doby impérium zažívalo největší rozkvět. Její synové se střídavými úspěchy připojili celou Persii a Sýrii. Přemohli čínskou dynastii Sung a postoupili do Vietnamu, Laosu a Barmy, kde se tyto země staly poplatnými vůči impériu.¹⁹⁸ Zcela výstižně ji charakterizuje Juvaini, kdy říká, že: „*Jestliže by všechny ženy byly jako ona, byly by nadřazeny mužům.*“¹⁹⁹ Ačkoli al-Dín o ní hovoří v samých superlativech, Juvaini ji nijak neubírá na prestiži, pouze o ní hovoří střízlivěji.

5.5. Shrnutí

Výše uvedené ženy se rozhodně zapsaly do mongolské historie. Každá z nich odlišným způsobem, nicméně ani jedné to neubralo na prestiži. Na počátku budování impéria za dob Čingischána byly na ženách oceňovány jiné kvality, než na konci 13. století.

Především Höelün zprvu představovala ideál mongolských žen, která se postarala o svou rodinu za velmi nepříznivých podmínek. Jako samoživitelka

---

in: *Comparative Studies in Society and History*, č. 3, 1993, s. 461–479. Srov. Ch. P. ATWOOD, *Validation by Holiness or Sovereignty Religious Toleration as Political Theology in the Mongol World Empire of the Thirteenth Century*, in: *The International History Review*, č. 2, 2004, s. 237–256. Srov. R. AMITAI, *Did Chinggis Khan Have a Jewish Teacher? An Examination of an Early Fourteenth-Century Arabic Text*, in: *Journal of the American Oriental Society*, č. 4, 2004, s. 698–699.

¹⁹⁶ P. RATCHNEVSKY, *Genghis Khan ...*, s. 128.

¹⁹⁷ R. AL-DÍN, *The Successors ...*, s. 200.

¹⁹⁸ J. WEATHERFORD, *Čingischán ...*, s. 210.

¹⁹⁹ „*And if women were like unto her, then would women be superior to men.*“ R. AL-DÍN, *The Successors ...*, s. 552.

pečovala o syny, starala se o jejich základní potřeby a bez cizí pomoci je sama vychovávala. K tomu se váží oceňované dovednosti Mongolek, o kterých se zmiňovali evropští vyslanci. Vyzdvihované byly především ženy, které se staraly o rodiny, vyráběly oděvy, spravovaly domácnosti a byly zodpovědné za převoz obydlí. Lze tedy říci, že se oceňovala především jejich zručnost.

Börte se k vladařské rodině připojila jako Čingischánova manželka, která byla oporou svému manželovi při důležitých rozhodnutích, a přestože je velice pravděpodobné, že její prvorozený syn nebyl legitimním potomkem chána, nikdo ji společensky neponížil. V tomto ohledu byla mongolská společnost vůči ženám tolerantní.

Nyní se však dostávám do období, kdy se oceňované dovednosti žen již přehodnotily. Vysvětlení je logické, neboť plně prosperující impérium se již nemuselo zabývat základními potřebami k přežití. Döregene a Sorchochtani byly jasným důkazem. Obě ženy se plně účastnily politického dění. Aktivně pozorovaly své okolí a využily jakékoli možnosti k tomu, aby naplnily své ambice. Obě byly velice úspěšné a respektované. Perští kronikáři se o nich vyjadřovali jako o ženách, které byly schopné čehokoliv, aby dosáhly svých cílů, ale také ocenili jejich inteligenci a cit pro diplomacii.

Závěr

Mongolské impérium 13. století po sobě zanechalo mnoho stop. Kromě dobovačných tažení, která znamenala plenění nebo podrobení místního obyvatelstva, díky nimž si Mongolové vysloužili pověst bojechtivého národa, došlo k tomu, že částečně byly zastíněny jejich přínosy.

Zájem o genderové téma se objevil po dokončení bakalářské práce, kde jsem se okrajově mongolskými ženami zabývala. Při studiu pramenů jsem si totiž uvědomila, že pozice žen v této společnosti je relativně odlišná od evropských žen, a proto jsem se rozhodla pro hlubší výzkum dané problematiky. Vycházela jsem z evropských, ale i asijských pramenů, které mi pomohly více porozumět ženám mongolského impéria.

Každá kultura má svá specifika a Mongolové nebyli výjimkou. Základní odlišnost představovaly oděvy, které byly vyrobeny především pro praktické účely, proto se čtenář při čtení textu o mongolském impériu nikdy nesetká s upnutými róbami zvýrazňující křivky žen, které byly běžné především pro Francouzsky 13. století. Protože se v říši nevytvořila pevně daná struktura společnosti a lidé se mohli po společenském žebříčku pohybovat bez omezení, nebylo nutně dané, jaký typ oblečení by ženy měly odívat. Dokonce se oblékaly stejně jako muži, což je zásadní odlišnost od středověké Evropy. Ženy nosily košile a kalhoty, které byly zhotovovány z bavlny a kožešin. Evropanky však odívaly převážně tuniky. Mongolské i evropské movité ženy pro výrobu svých oděvů nakupovaly dražší materiály, které byly kvalitnější. Mongolky své oděvy pak doplňovaly drahokamy a perlami, což byl prvek přejatý z Číny. Jako další doplněk sloužila i tzv. bocca, která byla kromě ozdoby hlavy, důležitým prvkem této společnosti. Bocca vyjadřovala status ženy, aby bylo zřejmé, zda je vdaná či svobodná. Mimo to také sloužila jako stvrzovací prvek při uzavírání manželství, kdy muž položením boccy na ženinu hlavu přijal nevěstu za svou manželku.

Mongolská žena měla jasně stanovené povinnosti. Nejdůležitější z nich bylo pečlivé vedení domácnosti, které bylo pouze v jejích rukou. Mongolská domácnost však neodpovídala evropským zvyklostem. Mongolové jako kočovníci svá obydlí

převáželi s sebou a žena byla ta, která nesla odpovědnost za převoz majetku z jednoho místa na druhé. Domácnosti neboli jurty skládala a rozkládala na vybraných místech ve stepi. Musela se postarat o obživu, sama vyráběla ošacení pro rodinné příslušníky, byla zdatnou obchodnicí, a dokonce svého manžela doprovázela do války. Již jako malé děti se totiž učily jízdě na koni a lukostřelbě.

V tomto směru je rozdíl ve srovnání s evropskou ženou zřejmý. Evropané vedli usedlý způsob života, a proto ženy z tohoto kontinentu měly i mírně odlišné povinnosti. Též se staraly o domácnosti, které však nemusely nikam přemisťovat, nicméně jejich muži byli stále hlavami rodiny. Venkovanky se musely podílet na sezónní sklizni a pečovat o dobytek. Zároveň však také obohacovaly rodinný rozpočet díky výrobkům, které samy vytvořily.

Vztah ženy a muže byl také velice specifický. Mongolské právo povolovalo polygynii. Ovšem ne každý muž se mohl oženit s několika ženami najednou. Aby tak mohl učinit, musel splnit základní podmínku a to, že své manželky byl povinen finančně zabezpečit. Mnohoženství, přestože tedy bylo běžné, se stalo spíše výsadou movitější části společnosti. Zajímavostí však je to, zpravidla první manželka měla výsadní postavení, s níž pak trávil nejvíce času. První, tedy hlavní manželka, měla také svému manželovi porodit pokračovatele legitimní linie. Ostatní ženy si byly vědomy nižšího postu, ovšem z pramenů nevyplývalo, že by toto uspořádání vytvářelo závažné problémy.

Na evropském kontinentu se v tomto ohledu velice angažovala církev, která vydávala nařízení zakazující mnohoženství. Jejím cílem bylo ustálení monogamie a přísného postihování cizoložství. Ovšem v období 13. století se zřejmě skutečnost od kanonického práva lišila. Oficiálně však církev povolovala pouze monogamní svazky.

Mongolští muži si brali ženy bez ohledu na příbuzenský vztah, avšak jedinou výjimku tvořila jejich matka a také dcera nebo sestra dané ženy. V tomto případě si onu ženu vzít nemohli. Evropané se mezi sebou mohli sezdávat až od čtvrtého stupně příbuzenství. Aby se mongolští muži mohli o ženu vůbec ucházet, museli nejdříve vykonat jistou službu, díky níž dané rodině zaplatili za ztrátu svého potomka. Kromě toho cíl této služby spočíval také v tom, aby muži získali od nevěstiny rodiny co nejvíce zkušeností, které jim zabezpečily to, aby se dokázali o své nastávající

manželky postarat ve stepi. Tato služba mohla trvat i několik let a poukazuje na zajímavý kontrast se středověkou Evropou, kde se tento způsob ucházení o nevěstu neuplatňoval. Ženy totiž samy přinášely věna do manželství v podobě movitého a nemovitého majetku.

Při uzavírání manželství Mongolové využívali šamanistické praktiky, při kterých žena musela být očištěna kouřem, poté mohla předstoupit před muže. Ten ji následně na hlavu nasadil vlasový doplněk, o kterém jsem se již zmínila výše, čímž sňatek uzavřel. Evropané oproti tomu uzavírali manželství na veřejných místech za přítomnosti církevního hodnostáře.

Mongolské impérium však dohlíželo i na počestnost obou pohlaví v rámci svazku manželského. Platil přísný zákaz intimního styku s ženami, které patřily jinému Mongolovi. Zákoník Velká Jasa v tomto ohledu byl velice důsledný a při přistizení, oba viníci zaplatili svými životy nehledě na společenský status. V tomto směru byla Evropa mírnější a při přistizení nebyli jedinci popraveni. Často však, především muži, zaplatili finanční odškodnění.

V impériu byly i ženy, které byly natolik respektovány nebo zastávaly tak významné funkce, že se zapsaly do mongolské historie. První z nich byla Čingischánova matka Höelün. Z *Tajné kroniky Mongolů* je možné zjistit její životní příběh. Byla uloupena svému nastávajícímu, následně provdána za jiného muže, porodila mu čtyři syny, ovšem po manželově smrti došlo k její ostrakizaci a kmen, se kterým pobývala, ji opustil. Z Höelün se stala samoživitelka, ale i tak se dokázala postarat o své potomky. Pro Čingischána znamenala opravdu mnoho. Po dobu jeho vlády mu byla oporou a on si k ní chodil pro rady. Představovala ideál Mongolky, která se i v nesnadných podmínkách dokázala postarat o obživu a výchovu svých dětí.

Druhou významnou ženou impéria byla Čingischánova první manželka Börte. Stala se manželovou poradkyní, nicméně důležitější je fakt, že během jejich manželství byla uloupena, přičemž chvíli po jejím vysvobození chánovi porodila syna, který pravděpodobně nebyl jeho právoplatným potomkem. Čingischán však svou manželku nezatratil. Bylo také obecně známo, že Mongolové uznávali potomky i od svých konkubín a bylo zcela na mužích, jak velký majetek či posty těmto potomkům přidělili. Börte také údajně měla magické schopnosti, tudíž zastávala

pozici šamanky, která nebyla určená pouze mužům a ona sama se mohla podílet při očistných či ozdravných rituálech.

Je zřejmé, že tyto ženy byly v pramenech značně vyzdvihovány, neboť se jednalo o přímé příbuzné samotného zakladatele impéria. Obě ženy zastávaly jiné funkce. Höelün v pozici matky, která byla jediná a nenahraditelná. Börte na pozici hlavní manželky, čímž se nacházela na nejvyšším možném postu v rámci polygynního manželského soužití. Proto také měla nejvíce pravomocí. Obě dvě svým způsobem měly nelehký život, se kterým se vyrovnaly a staly se vzorem pro další generaci.

V historii mongolského impéria se objevují i další ženy, které byly také respektovány, ale z jiného důvodu. Jedná se o Döregene a Sorchochtani, jež se staly regentkami celého impéria. Jejich výjimečnost spočívala v umění diplomacie.

Po smrti chána Ögödeje se regentkou celého impéria stala jeho manželka Döregene, přestože nebyla jeho hlavní ženou. Svými dovednostmi a částečně intrikami dosáhla svého cíle a to, že se postavila přání manžela a dopomohla svému synovi Kujukovi k získání titulu chána. Se svou pomocnicí Fatimou dokázala svolat sněm, který byl důležitý pro schválení nového vládce. Protože však ve vládě bylo spoustu jedinců, kteří byli na straně zemřelého chána, dokázala je svým umem nahradit jinými lidmi, kteří její tužby již vyslechli. Döregene nebyla nijak ohrožená i přes svou moc, nicméně krátce poté zemřela. Stejný osud však nepotkal její pomocnici Fatimu, které se Kujuk obával, a proto ji nechal nelítostně odstranit.

Poslední významnou postavou této práce představovala Sorchochtani, která byla hlavní manželkou Čingischánova nejmladšího syna Toluje. Její manžel ji přenechal vládu nad svým územím již za svého života. Přispívá k tomu fakt, že jeho dobovačná tažení se neblížila ke konci a také se sám potýkal s alkoholismem, přičemž na následky dlouhodobého požívání zemřel. Stejně tak jako Döregene i Sorchochtani se musela vypořádat s pozdější manželovou smrtí a urovnat politickou situaci. Odmítla výzvy stávajícího chána Ögödeje, aby se provdala za jeho syna, což bylo zcela něco do této doby neslýchaného. Perští kronikáři ji tímto činem označili za ženu, která zastávala vyšší pozici než samotná Höelün jako pramáti impéria. Protože však byla aktivní ženou, pohybovala se neustále v politickém dění a využila každé možnosti, která se jí naskytla, aby dosáhla požadovaného cíle. Díky rozporům uvnitř

rodu prostřednictvím svého syna Mandžua upozornila Batua, Čingischánova vnuka, na plánovaný útok proti jeho osobě, díky čemuž si zajistila Batuovu podporu při volbě nového chána, pomohla mu svolat kurultaj, čímž docílila svého přání, aby se chánem stal její syn, již zmiňovaný Mandžu. Též vychovala další dva velice významné potomky. Prvním z nich byl Kubilaj, který založil novou dynastii Jüan v Číně v roce 1271. Sorchochtani se aktivně podílela na spravování území v Číně a docílila lepší pozice nově přichozích Mongolů na toto území. Do čínských úřadů dosadila kompetentní jedince, kteří zajišťovali chod říše. Druhým z nich pak byl Hülegu, který v roce 1256 založil Ílchanát, čímž rozšířil hranici mongolské říše o další území. Díky jejímu důrazu na vzdělanost a výchovu pro své syny připravila výborné výchozí pozice pro jejich úspěšné kariéry. Sorchochtani byla skutečně výjimečnou ženou, která dle mého názoru vynikala nad všemi třemi již zmíněnými ženami.

Vzhledem k tomu, že jsem se v českém prostředí nesetkala s prací, která by pojednávala o pozici žen v mongolské společnosti, domnívám se, že jsem cíl této práce splnila. Kromě toho, že se čtenář dozví mnoho informací o vybraných ženách, na základě mého výzkumu pronikne hlouběji do struktury mongolské společnosti a jeho náhledu na ženy ve 13. století.

Je zřejmé, že by se v mém výzkumu mohlo dále pokračovat, proto pro budoucí badatele doporučuji prameny narativního charakteru pocházející především z Číny, jelikož právě Číňané byli přímí sousedé Mongolů a také proto, že impérium tuto oblast po určitou dobu ovládlo.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Al-DÍN, Rashid, *The Successors of Genghis Khan*, překlad John A. Boyle, New York 1971.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona, překlad Miloš Bič, Praha 1990.

JUVAINI, Ata Malik, *The History of the World-Conqueror*, č. 1, John A. Boyle (ed.), Cambridge 1958.

Kánony IV. lateránského koncilu (1215). Dostupné online:

(<https://www.ewtn.com/library/COUNCILS/LATERAN4.HTM#intro>), [citováno k 2. 6. 2018].

Mission to Asia, Christopher Dawson (ed.), Toronto 1980.

POLO, Marko, *Milión, neboli, O zvycích a poměrech ve východních krajích*, překlad Václav Bahník, Praha 1989.

Putování k Mongolům, Edgar Knobloch (ed.), Praha 1964.

Tajná kronika Mongolů, překlad Pavel Poucha, Praha 2011.

Primární literatura

ALLSEN, Thomas T. (ed.), *Culture and Conquest in Mongol Eurasia*, Cambridge 2001.

AMITAI, Reuven, *Did Chinggis Khan Have a Jewish Teacher? An Examination of an Early Fourteenth-Century Arabic Text*, in: *Journal of the American Oriental Society*, č. 4, 2004, s. 691–705.

AMITAI, Reuven, *Diplomacy and the Slave Trade in the Eastern Mediterranean*, in: *Oriente Moderno*, č. 2, 2008, s. 349–368.

AMITAI, Reuven – BIRAN, Michal (edd.), *Mongols, Turks, and Others: Eurasian Nomads and the Sedentary World*, Leiden 2005.

AMITAI, Reuven – MORGAN, David (edd.), *The Mongol Empire and Its Legacy*, Leiden 2000.

- ATWOOD, Christopher P., *Validation by Holiness or Sovereignty Religious Toleration as Political Theology in the Mongol World Empire of the Thirteenth Century*, in: *The International History Review*, č. 2, 2004, s. 237–256.
- BAYLE, St John., *The Mongols*, in: *Journal of the Ethnological Society of London*, č. 1, 1848, s. 86–102.
- BLACK, Jeremy (ed.), *Slavní vojevůdci a jejich tažení*, Praha 2009.
- BOYLE, John Andrew, *Alexander and the Mongols*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, č. 2, 1979, s. 123–136.
- BUDIL, Ivo T., *Za obzor Západu: proměny antropologického myšlení od Isidora ze Sevilly po Franze Boase*, Praha 2007.
- CRAUGHWELL, Thomas J., *Barbaři: jak jejich invaze ovlivnily moderní svět*, Praha 2009.
- GERVERS, Michael – SCHLEPP, Wayne A., *Felt and Tent Carts in the Secret History of the Mongols*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 1, 1997, s. 93–116.
- GROLLOVÁ, Ivana – ZIKMUNDOVÁ, Veronika (edd.), *Mongolové: pravnucci Čingischána*, Praha 2000.
- HENLEY, David, *Environment, Trade and Society in Southeast Asia*, Boston 2015.
- JACKSON, Peter, *Mongol Khans and Religious Allegiance*, in: *Iran*, Vol. 47, 2009, s. 109–122.
- KENNEDY, Hugh – KEEGAN, John (edd.), *Mongols, Huns and Vikings*, London 2002.
- KHAZANOV, Anatoly M., *Muhammad and Jenghiz Khan Compared the Religious Factor in World Empire Building*, in: *Comparative Studies in Society and History*, č. 3, 1993, s. 461–479.
- KOMAROFF, Linda (ed.), *Beyond the Legacy of Genghis Khan*, Leiden 2013.
- LANE, George, *Daily Life in the Mongol Empire*, Westport 2006.
- MORGAN, David, *The Mongols*, Oxford 1991.
- MORGAN, David, *The Mongols in Iran a Reappraisal*, in: *Iran*, č. 42, 2004, s. 131–136.

- MORGAN, David O., *Ibn Baṭṭūṭa and the Mongols*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 1, 2001, s. 1–11.
- MORGAN, David – MORGAN, David O., *The Decline and Fall of the Mongol Empire*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 4, 2009, s. 427–437.
- NICOLA de, Bruno, *Women in Mongol Iran*, Edinburgh 2017.
- OLSCHKI, Leonardo, *Ölün's Chemise, an Episode from the Secret History of the Mongols*, in: *Journal of the American Oriental Society*, č. 1, 1947, s. 54–56.
- PALÁT, Augustin – PRŮŠEK, Jaroslav, *Středověká Čína: společnost a zvyky v době dynastií Sung a Jüan*, Praha 2001.
- PAYIOT, Jacques, *England and the Mongols (c. 1260-1330)*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 3, 2000, s. 305–318.
- PITSCHMANN, Vladimír, *Šamani, alchymisté, chemici a válečníci*, Praha 2010.
- RATCHNEVSKY, Paul, *Genghis Khan: His Life and Legacy*, Malden 2006.
- RUOTSALA, Antti, *Europeans and Mongols: in the Middle of the Thirteenth Century Encountering the Other*, Helsinki 2001.
- RYAN, James D., *Christian Wives of Mongol Khans Tartar Queens and Missionary Expectations in Asia*, in: *Journal of the Royal Asiatic Society*, č. 3, 1998, s. 411–421.
- SMITH, Jason M., *Dietary Decadence and Dynastic Decline in the Mongol Empire*, in: *Journal of Asian History*, č. 1, 2000, s. 35–52.
- WEATHERFORD, Jack, *Čingischán a utváření moderního světa*, Praha 2006.
- WEATHERFORD, Jack, *The Secret History of the Mongol Queens*, New York 2010.
- VERNADSKY, George, *Notes on the History of the Uigurs in the Late Middle Ages*, in: *Journal of the American Oriental Society*, č. 4, 1936, s. 453–461.

Sekundární literatura

- AXWORTHY, Michael – KŘÍHOVÁ, Zuzana (edd.), *Dějiny Íránu: říše ducha – od Zarathuštry po současnost*, Praha 2009.
- BATTAGLIA de, Otto F., *The Nobility in the European Middle Ages*, in: *Comparative Studies in Society and History*, č. 1, 1962, s. 60–75.
- BERANOVÁ, Magdalena, *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, Praha 2005.
- BOCKOVÁ, Gisela, *Ženy v evropských dějinách*, Praha 2007.

- BULLOUGH, Vern – CAMPBELL, Cameron, *Female Longevity and Diet in the Middle Ages*, in: *Speculum*, č. 2, 1980, s. 317–325.
- ECKERT, Carter, *Dějiny Koreje*, Praha 2001.
- FAIRBANK, John King, *Dějiny Číny*, Praha 1998.
- FRANKLIN, Peter, *Peasant Widows' „Liberation“ and Remarriage before the Black Death*, in: *The Economic History Review*, č. 2, 1986, s. 186–204.
- GATES, Lori A., *Widows, Property, and Remarriage: Lessons from Glastonbury's Deverill Manors*, in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, č. 1, 1996, s. 19–35.
- GOETZ, Hans-Werner, *Život ve středověku*, Jinočany 2005.
- GOFF le, Jacques, *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999.
- GOFF le, Jacques – SCHMITT, Jean-Claude (edd.), *Encyklopedie středověku*, Praha 2014.
- HARKSEN, Sibylle. *Women in the Middle Ages*. Lipsko 1975.
- HLAVATÁ, Lucie, *Dějiny Vietnamu*, Praha 2008.
- CHAMPANN, Anne, *Placing Women in the High School European History Survey*, in: *The History Teacher*, č. 3, 1979, s. 337–347.
- JONES, Ernest D., *The Medieval Leyrwrite: A Historical Note on Female Fornication*, in: *The English Historical Review*, č. 425, 1992, s. 945–953.
- KALAS, Robert J., *Noble Widows and Estate Management during the French Wars of Religion*, in: *The Sixteenth Century Journal*, č. 2, 2008, s. 357–370.
- KAPSTEIN, Matthew, *Dějiny Tibetu*, Praha 2011.
- KYBALOVÁ, Ludmila, *Středověk*, Praha 2001.
- MATTER, Anne E., *My Sister, My Spouse: Woman-Identified Women in Medieval Christianity*, in: *Journal of Feminist Studies in Religion*, č. 2, 1986, s. 81–93.
- MULDER-BAKKER, Anneke B., *Sanctity and Motherhood*, New York 1995.
- MUNDY, John Hine, *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*, Praha 2008.
- NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002.
- PERNOUDOVÁ, Régine, *Žena v době katedrál*, Praha 2002.
- ROUX, Jean-Paul, *Dějiny Střední Asie*, Praha 2007.

- SHARON, Farmer, *Down and Out and Female in Thirteenth-Century Paris*, in: *The American Historical Review*, č. 2, 1998, s. 345–372.
- SCHNELL, Rüdiger – SHIELDS, Andrew, *The Discourse on Marriage in the Middle Ages*, in: *Speculum*, č. 3, 1998, s. 771–786.
- SNYDER, Claire R., *What Is Third-Wave Feminism? A New Directions Essay*, in: *Signs*, č. 1, 2008, s. 175–196.
- SRBA, Ondřej – SCHWARZ, Michal, *Dějiny Mongolska*, Praha 2015.
- STAFFORD, Pauline, *Queen Emma and Queen Edith: Queenship and Women's Power in Eleventh-century England*, Blackwell 1997.
- ŠVANKMAJER, Milan, *Dějiny Ruska*, Praha 2010.
- THORNDIKE, Lynne, *Elementary and Secondary Education in the Middle Ages*, in: *Speculum*, č. 4, 1940, s. 400–408.
- UTRIO, Kaari – HEJKALOVÁ, Markéta, *Dcery Eviny: historie evropské ženy*, Havlíčkův Brod 1994.
- WEIKERT, Katherine, *Feminism, Fiction and the Empress Matilda*, in: *Premodern Rulers and Postmodern Viewers: Gender, Sex, and Power in Popular Culture*, Basingstoke 2018, s. 69–89.